

การเปลี่ยนผ่านการสื่อสารเรื่องลาวและความเป็นลาว ในแบบเรียนไทย

Transition of Lao communication and Lao being in the Thai textbook

วันที่ได้รับต้นฉบับบทความ 17 สิงหาคม 2563

นิลุบล ไพเราะ*

วันที่แก้ไขปรับปรุงบทความ 14 กันยายน 2563

Nilubol Pairoh

วันที่ตอบรับตีพิมพ์บทความ 15 กันยายน 2563

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนผ่านการสื่อสารเรื่องลาวและความเป็นลาวในแบบเรียนไทย ผ่านหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 จนถึงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เอกสาร และวิเคราะห์เนื้อความในแบบเรียนไทยวิชาประวัติศาสตร์โดยมีผลการศึกษา ดังนี้

การสื่อสารเรื่องลาวและความเป็นลาวในแบบเรียนไทยวิชาประวัติศาสตร์ก่อนปี พ.ศ. 2533 (พ.ศ.2503 – 2533) ภาพรวมพบว่าลาวกับไทยเป็นพันธมิตรสมัยประวัติศาสตร์เพราะมีผลประโยชน์ร่วมกัน แต่มาช่วงหลังทศวรรษ 2520 เริ่มมีการสร้างภาพให้ลาวมีสถานะต่ำกว่า และเป็นตัวปัญหาของไทย ส่งผลถึงการสื่อสาร

* อาจารย์ประจำวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ที่อยู่ : วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ต.ขามเรียง อ.กันทรวิชัย

จ.มหาสารคาม 44150 Email : nilubol.p@msu.ac.th

เรื่องลาวและความเป็นลาวในยุคต่อมา ช่วงปี 2533 – 2544 จากหลักสูตร พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ลาวยังคงถูกสร้างให้มีสถานะต่ำกว่าไทย และเป็นตัวปัญหาอย่างต่อเนื่อง โดยรหัสที่ถูกใช้ในการสร้างภาพนี้คือ รหัสชาตินิยม จนกระทั่งเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในส่วนของหลักสูตร พ.ศ. 2544 และ พ.ศ. 2551 เพื่อลดทอนทัศนคติด้านลบ ภาพลาวจึงเป็นภาพของดินแดน ผู้คน วัฒนธรรมประเพณี ศิลปะ และ ในฐานะเป็นประเทศเพื่อนบ้าน โดยรหัสที่ถูกใช้คือ ประชาคมอาเซียน ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ว่า การสื่อสารเรื่องลาวและความเป็นลาว ถูกเปลี่ยนผ่านจากการเป็นพันธมิตรสมัยประวัติศาสตร์ มาเป็นตัวปัญหา เป็นน้องที่มีสถานะต่ำกว่า จนพัฒนาไปเป็นเพื่อนบ้านและพันธมิตรที่เท่าเทียม

คำสำคัญ: การสื่อสาร / ความเป็นลาว / แบบเรียนไทย / ชาตินิยม / ประชาคมอาเซียน

Abstract

This article aims to study the transition of Lao communication and Lao being in the Thai textbook through the elementary education curriculum version 1978 (revised in 1990), the fundamental educational curriculum version 2001, and the core fundamental educational curriculum version 2008 by using the research methodology of qualitative research with the documentary analysis and the content analysis of the historical subject within the Thai textbook. The following are the study result:

Overall, the study of Lao communication and Lao being through the Thai textbook on historical subject which is dated before 1990 (1960 – 1990) found that Laos and Thailand are historic alliance because of their mutual benefits. However, after the decade of 1977, Laos had begun to be a lower status and a problem for Thailand which resulted in the communication of Lao and Lao being in the later era.

Between 1990 and 2001, according to the 1978 curriculum (revised in 1990), Laos had been determined that they below Thailand and had continuously been a problem for Thailand. The code that was used to create this image is nationalism. The code used to create this image is the nationalism.

Later, the curriculum which was revised in 2001 and 2008 was changed for reducing the negative attitude of Laos. So, Laos is a picture of the land, people, culture, traditions, and arts and as a neighboring country by using ASEAN Community as a code. Therefore, it can be concluded that Lao communication and Lao being has been transformed from a historic alliance, a problem, and the younger one who has a lower status to a neighbor and an equal partner.

Keywords: communication / Lao being / Thai Textbook / Nationalism / ASEAN Community

บทนำ

หลากหลายเรื่องลาว : ที่มาของการศึกษาเรื่องลาวและความเป็นลาวใน แบบเรียนไทย

จากข้อมูลประวัติศาสตร์ไทย – ลาว ปรากฏหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าทั้งสองประเทศมีความสนิท ขิดเชื้อทางสายสัมพันธ์ที่มีร่วมกันมาอย่างยาวนาน ถึงแม้ว่ารูปแบบความสัมพันธ์จะไม่ได้สวยงามตลอดเวลา แต่เป็นไปในลักษณะที่เรียกว่า ทั้งรักทั้งชัง (love-hate relationship) หรือ ไม่มีมิตรแท้ ไม่มีศัตรูถาวร

ทั้งนี้ หากจะย้อนกลับไป ปี 2553 มีกรณีอันเป็นที่โด่งดังในสื่อออนไลน์ เมื่อดาราสาวคนหนึ่งโพสต์ ข้อความว่า “ลาวไม่เกรงใจใคร” ถึงดาราสาวลาวอีกคน และผู้จัดการส่วนตัวของดาราสาวคนนั้นได้ออกมากล่าวถึงกรณีนี้ว่า คนพูดคำว่า “ลาว” กันเยอะ ทำไมต้องทำให้เป็นเรื่องใหญ่ (ข่าวสดออนไลน์, 2553) เหตุการณ์ปี 2556 กรณีนักร้องอาร์เอสหลุดปาก “ลาวมาก” และนักแสดงขาลาวคนหนึ่งได้ยืนจึงตอบโต้กลับไปว่า “ลาวแล้วทำไม” (ผู้จัดการออนไลน์, 2556) เหตุการณ์ปี 2558 กรณีติซ่า The Face ถูกถามเหยียด “ทำไมหน้าลาว” (sanook, 2558) เหตุการณ์ ปี 2560 กรณีที่มีคนแสดงความเห็นถึง น้องน้ำตาล ในการประกวดมิสยูนิเวิร์สไทยแลนด์ว่า “หน้าเหมือนลาวไปไม่ควรมาประกวด” (ผู้จัดการออนไลน์, 2560) หรือจากความเห็นใน blog เช่น “ด่าลาว คือจะบอกว่าบ้านนอก คนด่าเขาก็บอกว่าตอนด่าก็ไม่ได้คิดที่จะเหยียดเชื้อชาติ” “ผมเจอบ่อย ใน rov เกรียนแตก ด่า ‘ลาว’ อายุน่าจะไม่ใช่หน่อยๆแล้ว” “เราเหยียดคนอื่นกันจนมองกันเป็นเรื่องปกติไปแล้ว คำพวกนี้เราใช้ล้อเพื่อนกันมาตั้งแต่ประถม (ผมก็ด้วย) เราเลยคิดว่ามันพูดได้ปกติ” (soccersuck, เว็บบอร์ด, 2561) จากตัวอย่างเหตุการณ์ข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า ในช่วงเวลาเกือบ 10 ปี (ตั้งแต่ 2553–2561) ก็ยังมีคนไทยบางกลุ่มที่อาจจะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ แต่พวกเขายังคุ้นชินที่จะใช้คำว่า “ลาว” ในการสื่อสารแง่ลบและกดทับคนอื่น

ความน่าสนใจของเรื่องนี้จึงทำให้ “ลาว” ที่เป็นประเทศเพื่อนบ้านที่ไม่เพียงแต่มีประวัติศาสตร์และความสนิทชิดเชื้อร่วมกับไทยเท่านั้น แต่ยังเป็นประเทศที่ถูกใช้คำว่า “ลาว” แทนการกดทับและแทนภาพด้านลบ เช่น หน้าลาว แต่งตัวลาว หรือ ล้าลาว เพื่อแทนคำว่า เขย ล้าหลัง ไม่เข้าพวก ไม่ทันสมัย ด้วย

จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น มีคำอธิบายในโลกริชาการที่ยืนยันผลการศึกษาและเป็นไปในแนวทางที่สอดคล้องกับปรากฏการณ์จริงว่า การติดตั้งค่านิยมดังกล่าวเป็นผลพวงของหนังสือเรียนหรือแบบเรียนไทย ซึ่งเป็นหนึ่งในเครื่องมือของรัฐไทยที่ใช้กล่อมเกลາทางการเมืองและติดตั้งอุดมการณ์ชาตินิยม ซึ่งที่ผ่านมา มีงานศึกษาหลายเล่มที่สะท้อนให้เห็นความสำคัญและอิทธิพลของแบบเรียนในการหล่อหลอมและติดตั้งค่านิยม อุดมการณ์ ดังเช่น งานของสุมินทร์ จุฑาทงกูร (2529) เรื่อง การกล่อมเกลາทางการเมืองโดยใช้แบบเรียนหลวงเป็นสื่อในสมัยรัชกาลที่ 5 งานวัชรินทร์ มัสเจริญ (2533) เรื่อง แบบเรียนสังคมศึกษากับการกล่อมเกลາทางการเมืองในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ : ศึกษากรณีความมั่นคงของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ งานของลักขณา ปันวิชัย (2542) เรื่อง อุดมการณ์รัฐของรัฐไทยในแบบเรียนชั้นประถมศึกษา พ.ศ. 2464 – 2533 ไม่มี “ชาติของประชาชนไทย” ในแบบเรียน งานของปวีณา วังมี (2543) เรื่อง รัฐไทยกับการกล่อมเกลາทางการเมืองผ่านแบบเรียนในช่วง พ.ศ.2475-2487 และ งานของอนุจินต์ ลาภธนาภรณ์ (2546) เรื่อง การศึกษาวิจัยเรื่องการกล่อมเกลາทางการเมืองผ่านแบบเรียน: ศึกษาเฉพาะกรณีแบบเรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย

อย่างไรก็ตาม แบบเรียนไม่ได้สร้างแค่ความรักชาติ ความเป็นชาตินิยมเท่านั้น แต่ขณะเดียวกันแบบเรียนก็ทำหน้าที่กีดกันและสร้างภาพแทนความเป็นอื่นของเชื้อชาติและชนชาติอื่นด้วย ไม่ว่าจะเป็นพม่า กัมพูชาและลาว โดยเฉพาะชนชาติลาวดังจะเห็นได้จากงานของ วารุณี โอสธารมย์ และคณะ (2544) เรื่อง ลาว

ผู้หยั่ง-ไทยรู้อะไร? : วิเคราะห์แบบเรียนสังคมศึกษาที่ได้นำเสนอประเด็นการเขียนประวัติศาสตร์ในแบบเรียนที่สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์เชิงระบบอุปถัมภ์ของราชสำนักสยาม (ไทย) กับลาวและการให้ภาพลาวที่เป็นตัวร้ายอย่างในกรณีเจ้าอนุวงศ์ สอดคล้องกับงานของ วิบูล สินธุมลย์ (2554) เรื่อง การรับรู้ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย-ลาว : ผ่านแบบเรียนประวัติศาสตร์ไทยและลาวชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 (ค.ศ. 1975-2009) ที่ชี้ให้เห็นว่า การกำหนดเนื้อหาแบบเรียนไทยไปลดทอนความเป็นลาวให้เหลือเท่ากับความไม่ไว้วางใจจากเหตุการณ์เจ้าอนุวงศ์

งานวิจัยของ กรกิต ชุ่มกรานต์ ใน สุเนตร ชุตินธรานนท์ และคณะ (2557) เรื่อง ลาวในแบบเรียนไทย ชี้ให้เห็นผลการศึกษาที่สอดคล้องกับงานวิจัยข้างต้นโดยเฉพาะการสรุปลักษณะการรับรู้เกี่ยวกับลาว 3 ลักษณะ คือ 1. ลาวมีฐานะที่เป็นบ้านพี่เมืองน้องที่ดีของไทย 2. ลาวเป็นประเทศที่มีสถานะต่ำกว่าไทย 3. ลาวมีฐานะเป็นตัวปัญหาของไทย ซึ่งผู้วิจัยได้นำลักษณะการรับรู้นี้มาเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ด้วย และงานที่นำเสนออีกชิ้นเป็นของ ศิริมิตร ประพันธ์ธุรกิจ (2551) เรื่อง ความสัมพันธ์ไทย-ลาว ในสื่อบันเทิงไทย : ศึกษากรณีการประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นลาวจากภาพยนตร์เรื่องหมากเตะโลกระทะลิง ที่แม้จะไม่ได้เน้นไปที่การสร้างภาพจำจากแบบเรียน แต่งานของศิริมิตรได้ชี้ให้เห็นว่าแบบเรียนเป็นหนึ่งในสื่อที่มีอิทธิพลต่อการสร้างภาพจำลาวด้านลบที่ผลิตสัญลักษณ์และความหมายความเป็นลาวที่ถูกกดทับมาอย่างต่อเนื่อง

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องข้างต้นสะท้อนให้เห็นความสำคัญของแบบเรียนและหนังสือเรียนโดยเฉพาะแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ที่ถ่ายทอดการเขียนประวัติศาสตร์ให้ไทยเป็นผู้ชนะ ลาวเป็นผู้แพ้ ไทยเป็นประเทศพัฒนา มีอารยะ ส่วนลาวเป็นประเทศด้อยพัฒนา และถึงแม้จะมีภาพของสายสัมพันธ์อันดีระหว่างไทย-ลาวแต่ก็เป็นในลักษณะของบ้านพี่เมืองน้องที่หลายครั้งก็สื่อไปในทางว่า “ไทยเป็นพี่” “ลาวเป็นน้องที่ต่ำกว่าไทย” นี่เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ได้จาก

แบบเรียนอันมีผลต่อการหล่อหลอมความรู้ ความคิด ความเชื่อ ทักษะคิดของเด็ก และเยาวชนในยุคสมัยหนึ่งให้กลายมาเป็นผู้ใหญ่ที่มีภาพจำลาวดำนลบ

กระนั้นก็ตาม ในช่วงทศวรรษ 2550 ก่อนเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี 2558 รัฐไทยมีนโยบายเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในหลายภาคส่วน รวมถึงกระทรวงศึกษาธิการและการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาในแบบเรียนด้วย โดยที่ผ่านมามีกระทรวงศึกษาธิการได้มีการปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานหลายต่อหลายครั้งเพื่อรองรับต่อการพัฒนาบุคลากรและพัฒนาประเทศ จนเมื่อบริบทระหว่างประเทศเปลี่ยนแปลงไปสู่ความร่วมมือเป็นประชาคมอาเซียน

จากที่กล่าวมาข้างต้น ทั้งการติดตั้งภาพจำลาวดำนลบ ทั้งความสำคัญของการศึกษาแบบเรียนไทยรวมถึงเป็นการต่อยอดงานวิจัยที่เกี่ยวกับลาวในแบบเรียนไทย ได้นำมาสู่ความสนใจของผู้วิจัยที่จะศึกษา ว่าการปรับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากหลักสูตรในปี พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2544 จนถึงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ที่คาบเกี่ยวยุคประชาคมอาเซียนนั้นส่งผลต่อการสื่อสารเรื่องลาวและความเป็นลาวในแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ให้เปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ อย่างไร

แนวคิด ระเบียบวิธี Conceptual Framework และ นิยามศัพท์เฉพาะ

แนวคิด -- ผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดสายสัญวิทยา และวัฒนธรรมศึกษา ที่เชื่อมโยงซึ่งกันและกันมา ผสานกับแนวคิดสายรัฐศาสตร์ เพื่อประยุกต์ใช้ในการอธิบายการเปลี่ยนผ่านการสื่อสารเรื่องลาวและความเป็นลาวในแบบเรียนไทย ประกอบด้วย 1.) แนวคิดการเข้ารหัส-ถอดรหัส (Encoding-Decoding) ของ Stuart Hall วิเคราะห์การอ่านความหมายจากการเข้ารหัส-ถอดรหัส 2.) แนวคิดความหมายโดยอรรถ (Denotation) และ ความหมายโดยนัย (Connotation) ของ Roland Barthes วิเคราะห์การตีความ “ความหมาย” จากภาษาและรูปภาพ

3.) แนวคิดเรื่องการเมืองเกี่ยวกัน (Linkage Politics) ของ James N. Rosnau
วิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกอันส่งผลต่อการเปลี่ยนผ่านการสื่อสาร
เรื่องลาวและ ความเป็นลาว 4.) แนวคิดเรื่องอุดมการณ์ (Ideology) วิเคราะห์
อุดมการณ์ “ชาตินิยม” และ “ความเป็นอื่น” ในแบบเรียน

ระเบียบวิธี – การวิจัยนี้เป็นงานศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ระเบียบ
วิธี 1) การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร (Documentary studies) จากแบบเรียน
ไทยในหมวดวิชาสังคมศึกษา ประวัติศาสตร์ และอาเซียนศึกษา 2) การวิเคราะห์
เนื้อหา/ตัวบท (Textual Analysis) จากเนื้อหาในแบบเรียนเป็นเครื่องมือหลัก
และ 3) การสัมภาษณ์เจาะลึก (Depth Interview) คุณครูสอนวิชาประวัติศาสตร์
ระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเป็นส่วนเสริม

ขอบเขตการศึกษา –

เนื้อหาแบบเรียนและหลักสูตร เลือกศึกษาแบบเรียน

1) วิชาประวัติศาสตร์ (ในกลุ่มสังคม) หลักสูตรการศึกษาขั้นประถมศึกษา
และมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

2) วิชาประวัติศาสตร์¹ (ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา) หลักสูตรการ
ศึกษาขั้นพื้นฐาน ฉบับ พ.ศ. 2544 (ฉบับ พ.ศ. 2544 เป็นปีที่มีการพัฒนาการจากการ
ออกพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แทนหลักสูตร ปีพ.ศ. 2521)

3) วิชาประวัติศาสตร์ (ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา
และวัฒนธรรม) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (ฉบับ พ.ศ.
2551 เป็นปีที่มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมาเป็น
หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน)

¹ เนื้อหาแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ (ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา) หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
ฉบับ พ.ศ. 2544 ผู้วิจัยประสบปัญหาการเข้าถึงตัวเล่มแบบเรียน จึงได้ศึกษาจากหนังสือ เอกสารและงาน
วิจัยที่เกี่ยวข้องแทน

เนื่องจากทั้ง 3 วิชา เป็นวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประเทศลาว ประวัติศาสตร์ไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ และลาวในบริบทประชาคมอาเซียน ทั้งนี้ มีการศึกษาเพิ่มเติมจากวิชาเพื่อนบ้านของเราด้วยบางส่วน

สำนักพิมพ์ เลือกศึกษาจากสำนักพิมพ์สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.) สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช (วพ.) และสำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ (อจท.) เป็นหลัก โดยการเลือกสำนักพิมพ์นี้ อ้างอิงจากที่ วิบูล สินธุมาลย์ อธิบายด้วยว่า แต่ละโรงเรียนเลือกใช้แบบเรียนที่ต่างสำนักพิมพ์ แต่เนื้อหาในแบบเรียนไม่ได้แตกต่างกันมาก เพราะเนื้อหาจะถูกกำหนดด้วยหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งแบบเรียนของแต่ละสำนักพิมพ์จะแตกต่างกันแค่รูปแบบการนำเสนอเท่านั้น (วิบูล สินธุมาลย์, 2554: น. 68)

เกณฑ์การวิเคราะห์ – การสร้างเกณฑ์เป็นการผสมผสานจากงานของ กรกิต ชุ่มกรานต์ ใน สุเนตร ชุตินธรานนท์ และคณะ (2557) เรื่อง ลาวในแบบเรียนไทยที่ได้กล่าวถึงการรับรู้เกี่ยวกับลาว และงานของทวีศิลป์ สืบวัฒนะ (2555) เรื่อง ลักษณะลาว ที่ได้กล่าวถึงลักษณะลาวในแบบของการให้ข้อมูลทั่วไป โดยผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาทั้งสองส่วนนี้มาผสมผสานเป็นเกณฑ์การวิเคราะห์ 4 ข้อ คือ 1. ลาวเป็นพันธมิตรสมัยประวัติศาสตร์ 2. การรับรู้เรื่องลาว ในลักษณะของ 2.1 ลาวเป็นบ้านพี่เมืองน้อง 2.2 ลาวมีสถานะต่ำกว่าไทย 2.3 ลาวเป็นตัวปัญหา 3. ลาวเป็นประเทศเพื่อนบ้าน เป็นมิตรประเทศ 4. ลักษณะลาว คือ ลาวที่หมายถึง ดินแดน ผู้คน วัฒนธรรมประเพณี ศิลปะ

Conceptual Framework --

นิยามศัพท์เฉพาะ -- เป็นการอธิบายคำศัพท์เฉพาะในงานวิจัยนี้ ประกอบด้วย

การสื่อสารเรื่องลาว หมายถึง การสื่อสารถึงประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว รวมถึง อาณาจักรล้านช้างสมัยโบราณ

การสื่อสารความเป็นลาว หมายถึง การสื่อสารถึงสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าเป็นคนลาว เช่น ลักษณะลาว บุคคลสำคัญของลาว สัญลักษณ์ลาว เช่น ธงชาติ ภาษา ดอกจำปา - ดอกไม้ประจำชาติ วัฒนธรรมการแต่งกาย การบริโภค ประเพณีต่างๆ เป็นต้น

ชาตินิยม หมายถึง ความรู้สึกร่วมของประชาชน / พลเมืองในรัฐ ที่มีความรักชาติ เป็นเจ้าของหวงแหน และจงรักภักดีต่อสัญลักษณ์ของความเป็นชาติ อย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น สถาบันหลักของชาติ ธงชาติ เพลงชาติ เป็นต้น

แบบเรียนไทย หมายถึง 1) แบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตหลักสูตร พ.ศ. 2521 ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 2) แบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 3) แบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ และ แบบเรียนวิชาเพิ่มเติมอาเซียนศึกษา ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

ยุคประชาคมอาเซียนในปัจจุบัน หมายถึง การเข้าสู่ยุคแห่งการรวมตัวของประเทศสมาชิกอาเซียนเป็นประชาคมอาเซียน ซึ่งงานวิจัยนี้กำหนดช่วงเวลาของยุคประชาคมอาเซียนในปัจจุบัน คือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 - 2562

ผลการศึกษา : การเปลี่ยนผ่านการสื่อสารเรื่องลาวและความเป็นลาวในแบบเรียนไทย

1) การสื่อสารเรื่องลาวและความเป็นลาวในแบบเรียนไทยวิชาประวัติศาสตร์ ก่อนปี พ.ศ. 2533 (พ.ศ. 2503 – 2533) : การทำงานของอุดมการณ์ “ชาตินิยม” และการขับเคลื่อนการสร้าง “ความเป็นอื่น” ในแบบเรียน

การติดตั้งอุดมการณ์ชาติและสัญลักษณ์ความเป็นชาติผ่านแบบเรียน เป็นส่วนหนึ่งของการกล่อมเกล้าทางการเมืองโดยรัฐ ผ่านหน่วยงานหลักก็คือ กระทรวงศึกษาธิการ โดยลักษณะของชาติที่ถูกนำเสนอในแบบเรียนถูกออกแบบให้เป็นเสมือนครอบครัวใหญ่ที่คนในชุมชนต้องมีความรัก สามัคคี และเป็นปึกแผ่น เพราะการแตกความสามัคคีจะทำให้ชาติถูกทำลาย ดังนั้น ชาติในแบบเรียนจึงเป็นความสืบเนื่องของอุดมการณ์ชาตินิยม (วรุณี โอสการมย์ และคณะ, 2544 : น. 87-88) แต่ก็ไม่ใช่แค่อุดมการณ์ชาตินิยมที่ทำงานผ่านแบบเรียน อุดมการณ์แฝงที่ซ่อนอยู่ในแบบเรียนภายใต้การทำงานของอุดมการณ์ชาตินิยมก็คือ การสร้าง “ความเป็นอื่น” และสร้าง “อคติ” ในการมองเพื่อนบ้าน ด้วยเหตุนี้แบบเรียนจึงไม่ใช่แค่

เอกสารประกอบการเรียน แต่เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างชาติที่มีการติดตั้ง
อุดมการณ์ชาตินิยมอยู่ข้างหลัง

งานของ วิบูล สินธุมาลย์ (2554) ได้นำเสนอประเด็นชาตินิยมอย่างน่าสนใจว่า “ชาตินิยม” เป็นมายาคติรูปแบบหนึ่งที่เราร่างขึ้นมาเพื่อกำหนดสำนึก
ร่วมให้กับประชาชนในสังคม เพราะต้องการให้คนในสังคมเกิดความรู้สึกเป็นพวก
พ้อง และเป็นประชาชนที่อุทิศตนเพื่อรัฐ ไม่ว่าจะรัฐใดก็ต้องสร้างชาตินิยมที่แบ่งเรา
แยกเขาให้ชัดเจน โดยนัยอีกด้านหนึ่งก็เพื่อกำหนดความสัมพันธ์กับสังคมภายนอก
เพราะเมื่อไทยต้องการสร้างชาติที่ยิ่งใหญ่ก็เป็นธรรมดาที่ต้องกดทุกอย่างรอบตัว
ให้เล็กลง (วิบูล สินธุมาลย์, 2554 : น. 61-62) ประเด็นนี้สอดคล้องกับที่ สุเจน
กรรพฤทธิ์ อภิปรายและชวนตั้งคำถามจากงานเรื่องตามรอยเจ้าอนุวงศ์ว่า “เรื่อง
ราวในประวัติศาสตร์ถูกนำมาใช้ทั้งนั้น ขึ้นอยู่กับว่าใช้อย่างไร ชาติต้องการและ
ต้องใช้ประวัติศาสตร์ แต่จะใช้อย่างไรให้พอเหมาะ เหมาะสม หรือ เป็นกลาง ซึ่ง
เป็นเรื่องยากและละเอียดอ่อน” (สุเจน กรรพฤทธิ์, 2555 : น. 173) และผลจาก
มายาคติชาตินิยมนั้นนำมาซึ่งการหล่อหลอมให้คนไทยมีทัศนคติด้านลบต่อประเทศ
เพื่อนบ้าน โดยเฉพาะกับประเทศลาว ซึ่งในบรรดาประเทศเพื่อนบ้านไทย แม้ว่า
ไทยจะทำสงครามกันบ่อยกับพม่าหรือเมียนมาร์ แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้เลยว่า ลาวหรือ
อาณาจักรล้านช้างนั้นมาเป็นอันดับสองในการเป็นคู่อริสู้รบกัน ซึ่งนัยสำคัญของ
ประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่าแม้เมียนมาร์จะทำสงครามกับไทยบ่อยครั้งกว่า แต่เมียนมาร์
ไม่ได้เป็นชื่อที่ถูกเรียกขานด้วยอคติของความไม่เท่าเทียมมากเท่าลาว ทั้งๆ ที่ลาว
เป็นประเทศที่ใกล้ชิดกับไทยด้านชาติพันธุ์มากที่สุด

และจากความคิดของนักประวัติศาสตร์ชาตินิยมอันเป็นแม่แบบสำคัญ
ของการเขียนแบบเรียน / ตำราเรียนนั้น การเขียนให้ความสัมพันธ์เป็นไปในรูปแบบ
ที่ไม่เท่าเทียมกันนี้ก็ยังคงดำเนินต่อไปแม้จะมีการปรับปรุงหลักสูตรก็ตาม
ซึ่งในส่วนต่อไปจะอธิบายการสื่อสารเรื่องลาวและความเป็นลาวในแบบเรียนไทย

ทั้งในหลักสูตรก่อนปี พ.ศ. 2533 และหลังปี 2533 ถัดไป ในฐานะต้นแบบความคิดเรื่องลาวของคนในสังคมไทยที่หันใช้แบบเรียนในรุ่นนี้

การปรับปรุงหลักสูตรในแบบเรียน

ประเทศไทยได้มีการพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการต่อเนื่อง ดังเช่น ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้มีการเปลี่ยนแปลงจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่สำคัญคือ เพื่อให้ประชาชนเข้าใจแนวคิดและระบอบการปกครองประชาธิปไตย จึงได้บรรจุเนื้อหาประชาธิปไตยไว้ในหลักสูตร และใช้มาถึงปี 2503 จึงเปลี่ยนแปลงหลักสูตร (วิบูล สินธุมาลัย, 2554 : น. 67) ซึ่งนับตั้งแต่มีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับแรก พ.ศ. 2503 การจัดการศึกษาของไทยก็มีแบบแผนมากขึ้น แบบเรียนอยู่ภายใต้การควบคุมและผลิตโดยผู้ทรงคุณวุฒิของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการและต่อมาได้ขยายไปสู่ภาคเอกชนให้มีส่วนร่วมในการผลิตแบบเรียน (สุนทร ชูตินธรานนท์ และคณะ, 2557 น. 127)

จากงานศึกษาของ วิบูล สินธุมาลัย (2554) ให้ข้อมูลว่า จากหลักสูตรประถมศึกษา – มัธยมศึกษา พ.ศ. 2503 จนถึงหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 พบว่ามีการปรับปรุงหลักสูตร 5 ครั้ง เพื่อให้หลักสูตรมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยการปรับหลักสูตร พ.ศ. 2503 มีเนื้อหาสำคัญคือ จัดระบบการจัดการเรียนการสอนโดยแยกเป็นรายวิชาต่างๆ หลักสูตร พ.ศ. 2521 เปลี่ยนการแบ่งรายวิชาเป็นจัดกลุ่มวิชา เช่น กลุ่มภาษา กลุ่มคณิตศาสตร์ กลุ่มสังคม เป็นต้น หลักสูตร พ.ศ. 2533 เป็นฉบับปรับปรุงคำอธิบายรายวิชา วัตถุประสงค์ และกิจกรรมการเรียนการสอนให้ชัดเจนขึ้น หลักสูตร พ.ศ. 2544 เปลี่ยนชื่อเป็นหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่แบ่งเป็น 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และ หลักสูตร พ.ศ. 2551 หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการพัฒนาจากหลักสูตร 2544 เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและแก้ไขปัญหาอุปสรรคก่อนหน้านี้

(วิบูล สีนธุมลย์, 2554 : น. 68-71) ทั้งนี้ การสื่อสารเรื่องลาวและความเป็นลาวในหัวข้อนี้จะเน้นการวิเคราะห์แบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ในหลักสูตร พ.ศ. 2503 และ 2521 เป็นหลัก

หลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2503 มีเนื้อหาของแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาที่แสดงให้เห็นว่า ความรู้เกี่ยวกับลาวมีอยู่ในแบบเรียนตั้งแต่ชั้น ป.3 ขึ้นไปเป็นอย่างน้อย ทั้งในมิติภูมิศาสตร์ ประชากรและการเมืองการปกครอง หรือเป็นคนลาวที่ถูกกล่าวถึงในฐานะชาวต่างประเทศ หลายกลุ่มที่เข้ามาอยู่ในไทย กลุ่มที่สำคัญก็คือกลุ่มที่เป็นเอเชียด้วยกัน เช่น พวกเขมร ญวน มาเลเซีย ลาว เป็นต้น ดังคำอธิบายในแบบเรียนสังคมศึกษาชั้น ป.3 ตอนหนึ่ง

“ลาวเข้ามาทางจังหวัดชายแดนภาคเหนือ แล้วจังหวัดซึ่งอยู่ติดริมแม่น้ำโขงหลายจังหวัด คนต่างชาติที่เป็นประเทศเพื่อนบ้านของเรานี้ส่วนมากเข้ามาทำไร่ ทำนา... บางพวกหนีร้อนมาพึ่งเย็นเพราะบ้านเมืองลาวไม่สงบจึงพากันเข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองไทย เช่นจะเห็นได้ว่ามีพวกญวนและลาวเข้ามาอยู่ในจังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” (กรกิต ชุ่มกรานต์ ใน สุเนตร ชุตินธรานนท์ และคณะ, 2557: น. 129 อ้างอิงจาก กรมวิชาการ, 2509 : น.54)

น่าสนใจคำว่า **หนีร้อนมาพึ่งเย็น** ที่สะท้อนวิธีข้างหลังว่า ไทยเป็นที่พักได้ ไทยเหนือกว่า ไทยไม่มีปัญหา ไทยสงบร่มเย็น

เนื้อหาเกี่ยวกับลาวจะมีการกล่าวถึงอย่างละเอียดมากขึ้นในแบบเรียนสังคมศึกษาชั้น ป. 4 ดังเช่น

“...การปกครองลาว เดิมเป็นเมืองขึ้นรวมอยู่กับอินโดจีนของฝรั่งเศส ฝรั่งเศสคืนอำนาจให้ลาว ...ลาวมีการปกครองแบบประชาธิปไตยมีกษัตริย์เป็นประมุข กษัตริย์ลาวปัจจุบันคือพระเจ้าสว้างวัฒนา”

ลาวในเหตุการณ์กบฏเจ้าอนุวงศ์ ในส่วนนี้ กรกิต ได้อธิบายไว้อย่างน่าสนใจว่า ลาวถูกกล่าวถึงเพื่อขับเน้นบทบาทวีรสตรีไทยที่มีส่วนในการปราบปรามเจ้าอนุวงศ์ ดังคำอธิบายในแบบเรียนที่กล่าวถึงเหตุการณ์นี้โดยเน้นไปที่คุณหญิงโม ว่า

“... คุณหญิงโม ภรรยาปลัดเมืองนครราชสีมา ได้รวบรวมกำลังทั้งชายหญิงวางอุบายมอมเหล้าทหารแล้วเข้าฆ่าฟัน พอดีกับกองทัพจากกรุงเทพฯ ไปถึงแล้วช่วยกันไล่กองทัพเวียงจันทน์ แตกพ่ายไป เจ้าอนุวงศ์ถูกจับตัว รัชกาลที่ 3 ทรงแต่งตั้งคุณหญิงโมเป็นท้าวสุรนารี” (กรกิต ชุ่มกรานต์ ใน สุเนตร ชุตินธรานนท์ และคณะ, 2557: น. 134 อ้างอิงจาก กรมวิชาการ, 2509 : น. 79)

ในระดับชั้น ป. 6 และ ม.1 นอกจากเรื่องเจ้าอนุวงศ์ เนื้อหาเกี่ยวกับลาวถูกกล่าวถึงในฐานะที่มีสัมพันธ์ไมตรีอย่างแน่นแฟ้นกับไทยโดยหยิบยกเรื่องต้นกำเนิดมาอธิบายว่า ลาวกับไทยใกล้ชิดกันในลักษณะที่เรียกได้ว่า ลาวเป็นคนไทยตระกูลหนึ่ง (กรกิต ชุ่มกรานต์ ใน สุเนตร ชุตินธรานนท์ และคณะ, 2557 : น. 133 อ้างอิงจาก พงษ์ศรี วิทยานนท์, 2514 : น. 96)

นอกจากนี้ ยังพบเนื้อหาเกี่ยวกับลาวในวิชาภูมิศาสตร์ และหนังสืออ่านประกอบเพื่อนบ้านของเราด้วย

ทั้งนี้ มีข้อสังเกตจาก วารุณี โอสถารมย์ (2544) ประเด็นลาวในแบบเรียนไทยในทศวรรษ 2500 ว่ามีการสร้างภาพความสัมพันธ์ไทย-ลาวให้ดูใกล้ชิดกัน เหตุเพราะตอนนั้นลาวยังปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยที่มีกษัตริย์เป็นประมุข และระบอบนี้สร้างความพึงพอใจตลอดจนมีการดำเนินความสัมพันธ์อันดีไทย-ลาวในฐานะที่ต่างฝ่ายต่างมีระบอบการปกครองเดียวกัน นอกจากนี้ ผู้นำไทยยังรู้สึกใกล้ชิดกับลาวด้วยเหตุผลทางชนชาติโดยอ้างว่า ไทย-ลาวเป็นชนชาติเดียวกันก่อนที่จะลาวจะตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส

จนกระทั่งช่วงครึ่งหลังทศวรรษ 2500 เกิดความขัดแย้งในกลุ่มผู้นำลาวและนำมาซึ่งความวิตกของผู้นำไทย โดยเฉพาะการที่ลาวเปลี่ยนผ่านไปเป็นคอมมิวนิสต์ รัฐบาลไทยสมัยนั้นให้การสนับสนุนผู้นำฝ่ายขวาของลาวภายใต้ความร่วมมือกับกองทัพสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวของกลุ่มนิยมคอมมิวนิสต์ลาว ย่อมทำให้ผู้นำไทยรู้สึกอึดใจต่อปัญหาความมั่นคงในดินแดนอีสานที่มีพื้นที่ติดต่อกับลาว และนำมาซึ่งความพยายามในการเขียนแบบเรียนเรื่องลาวให้มีทั้งการโน้มน้าวด้วยการอ้างถึงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดควบคู่ไปกับการสร้างภาพความเหนือกว่าด้วยอุดมการณ์ชาตินิยมไทย (วารุณี โอสธารมย์ และคณะ, 2544 : น. 53-55) ซึ่งจะเห็นได้ว่าการเขียนแบบเรียนลักษณะนี้ถูกเขียนต่อเนื่องมาถึงยุคปลายสงครามเย็นด้วย

สำหรับ เนื้อหาเกี่ยวกับลาวในหลักสูตร พ.ศ. 2521 ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น วิชาสังคมศึกษา แม้จะยังคงยืนยันสถานะการเป็นมิตรที่ดีของลาว แต่ก็ตอกย้ำสถานะความเหนือกว่าของไทยต่อเพื่อนบ้านตลอดจนเพื่อนบ้านที่เริ่มเป็นตัวปัญหาอย่างชัดเจนด้วย ดังเช่น

“นับตั้งแต่ พ.ศ. 2520 สถานการณ์ทางอินโดจีนมีการสู้รบรุนแรงขึ้นได้ทำให้ชาวกูย (เวียดนาม) ลาวและเขมรอพยพเข้ามาอยู่ในจังหวัดชายแดนและจังหวัดชายทะเลของประเทศไทยจำนวนไม่ต่ำกว่าแสนคนทำให้เกิดปัญหาอย่างมาก” (กรกิต ชุ่มกรานต์ ใน สุเนตร ชุตินธรานนท์ และคณะ, 2557 : น. 139 อ้างอิงจาก สุมน อมรวิวัฒน์ และ คณะ, 2526 : น. 164)

“ปัจจุบันเพื่อนบ้านของไทยบางประเทศมีระบอบการปกครองที่ต่างจากไทย และมีความปรารถนาอยากให้ไทยเข้าร่วมระบอบการปกครองเดียวกับตนรวมทั้งหวังยึดดินแดนไทยเพราะต้องการผลประโยชน์จากความอุดมสมบูรณ์ของไทย” (กรกิต ชุ่มกรานต์ ใน สุเนตร ชุตินธรานนท์ และคณะ, 2557: น. 141 อ้างอิงจาก กระมล ทองธรรมชาติ และ คณะ, 2524 : น. 70)

“ลาว กัมพูชา มาเลเซีย ในอดีตมีความสัมพันธ์แบบมิตรมากกว่าศัตรู หรือคู่แข่ง เพราะประเทศเหล่านี้มีกำลังอำนาจน้อยกว่าจึงพยายามรักษาสัมพันธไมตรีกับไทยไว้” (กรกิต ชุ่มกรานต์ ใน สุเนตร ชุตินธรานนท์ และคณะ, 2557 : น. 144 อ้างอิงจาก ไพฑูรย์ พงศะบุตร และ คณะ, 2524 : น. 2)

2) การสื่อสารเรื่องลาวและความเป็นลาวในแบบเรียนไทยวิชาประวัติศาสตร์ ปี 2533 – 2544 : พันมิตร ประเทศราช หรือ ตัวปัญหา

ในส่วนนี้ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการตอบคำถาม ผู้วิจัยจะขออธิบายทีละหลักสูตร คือ 2.1 หลักสูตรการศึกษาชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) 2.2 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ฉบับ พ.ศ. 2544 และอธิบายตามเกณฑ์การศึกษาที่ได้ตั้งไว้

2.1 การสื่อสารเรื่องลาวและความเป็นลาวในแบบเรียนไทยวิชาประวัติศาสตร์ ปี 2533 จะศึกษาผ่านหลักสูตรการศึกษาชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) : วิชาประวัติศาสตร์ (ในกลุ่มสังคม) ศึกษาสำนักพิมพ์วัฒนาพานิช อักษรเจริญทัศน์ เป็นหลัก พบเนื้อหาที่สะท้อนตามเกณฑ์ข้อ 1. ลาวเป็นพันธมิตรสมัยประวัติศาสตร์ ที่แบ่งนัยได้เป็น พันมิตรแบบการเกี่ยวดอง และ พันมิตรแบบร่วมรบร่วมสู้ศึกสงคราม

สำหรับพันธมิตรแบบการเกี่ยวดอง อธิบายได้ว่าเป็นพันธมิตรอีกรูปแบบหนึ่งของการสานสัมพันธ์แบบเครือญาติของเชื้อพระวงศ์ต่างบ้านต่างเมืองที่ส่งลูกหลานไปเป็นเครื่องบรรณาการให้กับพระมหากษัตริย์ ทำให้ทั้งสองราชวงศ์สัมพันธ์เกี่ยวดองเป็นเครือญาติกัน ดังเนื้อหาวิชาประวัติศาสตร์ไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช ที่ว่า

“ความสัมพันธ์ระหว่างกรุงศรีอยุธยากับกรุงศรีสัตนาคนหุตหรือเวียงจันทน์มีไมตรีที่ดีต่อกันมาตั้งแต่เริ่มสร้างกรุงศรีอยุธยา โดยในสมัยสมเด็จพระ

รามาริบัติที่ 1 ของกรุงศรีอยุธยาได้พระราชทานพระนางแก้วยอดฟ้าไปเป็นพระมเหสีพระเจ้าสามแสนไทย กรุงศรีอยุธยาและกรุงศรีสัตนาคนหุตจึงมีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติกัน” (มนตรีรา โกสุม และคณะ, 2533 : น. 34-35)

ส่วนพันธมิตรแบบร่วมรบร่วมสู้ศึกสงคราม เกิดขึ้นเมื่อทั้งสองอาณาจักรมีภัยคุกคามเดียวกัน ทั้งสองจึงร่วมเป็นพันธมิตรต่อสู้ ป้องกันภัยคุกคามนี้ เฉกเช่นในกรณีที่เกิดขึ้นกรุงศรีอยุธยาและอาณาจักรล้านช้างร่วมมือกันต่อต้านการขยายอำนาจของพระเจ้าบุเรงนอง ดังเช่น

“ในสงครามเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งแรก พ.ศ. 2112 พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชยกกองทัพมาช่วยฝ่ายไทยตามที่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิร้องขอ แต่เมื่อทัพล้านช้างยกมาถึงเมืองสระบุรีก็ถูกพม่าข่มโจมตีแตกล่าถอยไป” (มนตรีรา โกสุม และคณะ, 2533 : น. 35)

เนื้อหาตามเกณฑ์ข้อ 2 กล่าวถึงโดยงานของ กรกิต ชุ่มกรนัต (2557) ในหนังสือชาตินิยมในแบบเรียนไทย ที่ได้สรุปผลการศึกษา ลักษณะการรับรู้เกี่ยวกับลาวในแบบเรียน สามารถวิเคราะห์ได้เป็น 3 ลักษณะ คือ 2.1 ลาวเป็นบ้านพี่เมืองน้องที่ดีของไทย 2.2 ลาวเป็นประเทศที่มีสถานะต่ำกว่าไทย 2.3 ลาวเป็นตัวปัญหาของไทย (สุนทร ชูตินธรานนท์ และคณะ, 2557: น. 128)

การศึกษาหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 หลักสูตรปรับปรุงปี พ.ศ. 2533 สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช พบเนื้อหาตามเกณฑ์ข้อ 2.2 ลาวเป็นประเทศที่มีสถานะต่ำกว่าไทย ดังนี้

ในหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ให้นิยามละเอียดในหัวข้อพระแก้วมรกต ว่า

“พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงนำพระแก้วมรกตมาจากเมืองเวียงจันทน์” (มนตรีรา โกสุม และคณะ, 2533 : น. 16)

หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในหัวข้อ ความสัมพันธ์กับลาวตอนหนึ่งให้รายละเอียดว่า

“รัชสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ ความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยากับล้านช้างยังคงเป็นไปด้วยดี โดยในปลาย พ.ศ. 2148 พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตได้ส่งพระราชสาสน์และเครื่องราชบรรณาการมาขอขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยา”

“สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โปรดเกล้าฯให้เจ้าพระยาจักรีไปทัพไปตีจำปาศักดิ์ ได้เมืองจำปาศักดิ์และเมืองอัตตะปือ ดินแดนลาวทางตอนใต้จึงตกอยู่ภายใต้อำนาจของไทยแต่นั้นมา” (มนทิรา โกสุม และคณะ, 2533 : น. 69)

“เกิดความวุ่นวายในเมืองเวียงจันทน์ เสนาบดีของเวียงจันทน์หนีเข้ามาขอสวามิภักดิ์ต่อไทย สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชโปรดเกล้าฯให้ยกทัพไปปราบ” (มนทิรา โกสุม และคณะ, 2533 : น. 69) เนื้อหาในส่วนนี้อาจตีความเข้าเกณฑ์ได้ทั้งข้อ 2.2 และข้อ 2.3

สำหรับหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้รายละเอียดว่า

“อาณาจักรลาวตกอยู่ใต้อำนาจของไทยมาตั้งแต่สมัยธนบุรี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดเกล้าฯให้เจ้านันทเสนไปปกครองเวียงจันทน์ ต่อมาเจ้านันทเสนเป็นกบฏ จึงจับประหารชีวิตและให้เจ้าอินทร์ปกครองแทน” (มนทิรา โกสุม และคณะ, 2533 : น. 17)

“ประเทศราช เป็นเมืองที่เป็นเมืองขึ้นของไทย ประเทศราชของไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้แก่ล้านนาไทย ลาว เขมร และหัวเมืองมลายู (มนทิรา โกสุม และคณะ, 2533 : น. 22)

ในส่วนของหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 หลักสูตรปรับปรุงปี พ.ศ. 2533 สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ พบเนื้อหาตามเกณฑ์ข้อ 2.2 ลาวมีฐานะเป็นประเทศที่มีสถานะต่ำกว่าไทย ดังนี้

ในหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ให้อ่านและเรียบเรียง
อาณาจักรล้านช้าง ไว้ว่า

“ในสมัยธนบุรี ไทยได้ขยายอำนาจเข้าไปครอบครองอาณาจักรล้าน
ช้างในฐานะเมืองประเทศราชได้เป็นผลสำเร็จและสามารถยึดเมืองจำปาศักดิ์
เมืองโขง และเมืองอัตตะปือ .. สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชโปรดเกล้าให้สมเด็จพระ
พระมหาจักรีศรีเป็นแม่ทัพยกทัพไปปราบกบฏและได้เมืองเวียงจันทน์มาเป็น
เมืองประเทศราชของไทย” (นิคม มูลิกะคามะ และคณะ, 2533: น. 56)

“ล้านช้างอยู่ในฐานะเมืองประเทศราชของไทย” (นิคม มูลิกะคามะ และ
คณะ, 2533: น. 58)

ในหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้อ่านและเรียบเรียง
หัวเมืองประเทศราช

“หัวเมืองประเทศราชในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เช่น เมืองเชียงใหม่
หลวงพระบาง เวียงจันทน์ จำปาศักดิ์ เขมร และเมืองมลายู” (นิคม มูลิกะคามะ
และคณะ, 2533: น. 8)

จากที่ยกตัวอย่างมาทั้งสองสำนักพิมพ์ การเล่าขานประวัติศาสตร์ด้วยคำ
หรือประโยคที่ว่า “ทรงนำพระแก้วมรกตมาจากเมืองเวียงจันทน์” “ตกอยู่ภายใต้
อำนาจ” “มาขอขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยา” “ขอสวามิภักดิ์” “โปรดเกล้าฯ ให้ยกทัพ
ไปปราบ” “การอัญเชิญพระแก้วมรกตและพระบางมาไทย” “โปรดเกล้าฯ ให้ไป
ปกครอง” รวมถึงการตอกย้ำการเป็น “เมืองประเทศราช” นั้น แสดงถึงนัยอำนาจ
ของไทยที่เหนือกว่าลาว

เกณฑ์ข้อ 2.3 ลาวมีฐานะเป็นตัวปัญหาของไทย สำนักพิมพ์พัฒนาพานิช
ในหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ดังเนื้อหาในส่วนที่ได้
กล่าวไปแล้วข้างต้น

“เกิดความวุ่นวายในเมืองเวียงจันทน์ เสนาบดีของเวียงจันทน์หนีเข้ามาขอสวามิภักดิ์ต่อไทย กษัตริย์เวียงจันทน์ส่งกองทัพมาปราบ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชโปรดเกล้าฯให้ยกทัพไปปราบ” (มนทิรา โกสุม และคณะ, 2533 : น. 69)

ในหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ดังมีรายละเอียดว่า “ครั้นถึง พ.ศ. 2369 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ไทยขัดแย้งกับอังกฤษ เจ้านวงศ์เห็นเป็นโอกาสจึงยกทัพเข้ามาตีเอาดินแดนไทย โดยได้ออกอุบายบอกหัวเมืองทางอีสานว่าจะยกไปช่วยกรุงเทพมหานครทำศึกกับอังกฤษ เมื่อกองทัพถึงเมืองนครราชสีมาก็หยุดได้โดยง่ายแล้วกวาดต้อนคนและทรัพย์สินไปเวียงจันทน์ แต่ระหว่างทางคุณหญิงไมได้ออกอุบายสามารถฆ่าฟันทหารลาวบาดเจ็บล้มตายแตกทัพหนีไป” (มนทิรา โกสุม และคณะ, 2533 : น. 17)

และในหนังสือเรียนสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีการนำเสนอภาพลาวในลักษณะของตัวปัญหามากกว่าที่จะอภิปรายถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ อาทิ เมื่อกล่าวถึงปัญหาพรมแดนก็จะมีเรื่องผู้อพยพ เป็นต้น (กรกิต ชุ่มกรานต์ ในสุนทร ชุตินธรานนท์ และคณะ, 2557: น. 149)

จากตัวอย่างที่ยกมา นอกจากจะเห็นว่าลาวเป็นตัวปัญหา จากปัญหาพรมแดน ปัญหาความวุ่นวายในเวียงจันทน์และจากเหตุการณ์เจ้านวงศ์ยกทัพมาตีเอาดินแดนไทยแล้วยังสะท้อนให้เห็นความฉ้อฉลและไว้วางใจไม่ได้ของเจ้านวงศ์ที่ถูกขับให้เป็นตัวร้ายในประวัติศาสตร์ชาติไทยด้วย

เกณฑ์ข้อ 4 ลักษณะลาว จากคำอธิบายของ ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ (2555) ได้กล่าวถึงลาวในลักษณะทั่วไปอีก 4 ลักษณะ คือ ลาวที่หมายถึง ดินแดน ผู้คน วัฒนธรรมประเพณี ศิลปะ

หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช เนื้อหาตอนหนึ่งอธิบายว่า

“เมื่อพระเจ้าอยู่ทองสถาปนาอาณาจักรอยุธยาในปี พ.ศ.1893 นั้น อาณาจักรอยุธยาเป็นเพียงอาณาจักรเล็กๆ อยู่ท่ามกลางอาณาจักรใหญ่น้อยและดินแดนที่อยู่ใกล้เคียง คือ **ทางเหนือเป็นอาณาจักรล้านช้าง**” (มนทิรา โกสุม และคณะ, 2533 : น. 29)

หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ ดังเนื้อหาตอนหนึ่งอธิบายว่า

“สังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมี**ชนหลายชาติหลายภาษา** เข้ามาอยู่อาศัยเช่น จีน มอญ ลาว พม่า มลายู ญวน ซึ่งอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนตั้งแต่ระยะแรกๆจนกระทั่งเศรษฐกิจเฟื่องฟู” (นิคม มูลิกะคามะ และคณะ, 2533: น. 42)

ในส่วนของหนังสือเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จะพบว่าความรู้เรื่องลาวถูกสื่อสารผ่านวิชาประเทศของเรา และ เพื่อนบ้านของเรา ที่ให้ภาพลาวในมิติของการเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่บอกข้อมูลทางภูมิศาสตร์ ประชากร รูปแบบการปกครองและระบบเศรษฐกิจ เป็นต้น ซึ่งก็จะเป็นไปตามเกณฑ์ข้อ 4

จากที่ยกตัวอย่างมาจะเห็นเกณฑ์ในข้อ 4 ในสองมิติคือ ดินแดน จากทางเหนือเป็นอาณาจักรล้านช้าง กับ ผู้คน จาก ชนหลายชาติหลายภาษาเข้ามาอยู่อาศัย เช่น ลาว

ทั้งนี้ จากผลการศึกษาภาพรวมของการพิจารณาแบบเรียนไทยวิชาประวัติศาสตร์ หลักสูตรฉบับปรับปรุง ปี 2533 จะเห็นได้ว่า มีการนำเสนอการสื่อสารภาพลาวในลักษณะของการมีสถานะต่ำกว่าไทย และการที่ลาวเป็นตัวปัญหาในสัดส่วนที่มากกว่าเกณฑ์ในข้ออื่นๆ อย่างเห็นได้ชัด

2.2 การสื่อสารเรื่องราวลาวและความเป็นลาวในแบบเรียนไทยวิชาประวัติศาสตร์ปี 2544 จะศึกษาผ่านหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ฉบับ พ.ศ. 2544

จากงานของ สุเนตร ชุตินธรานนท์ และคณะ (2557) เรื่อง ชาตินิยมในแบบเรียนไทย ได้ให้ภาพของ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานปี พ.ศ. 2544 ไว้ว่า **รู้จักตนเอง เริ่มเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อเพื่อนบ้าน** ดังนั้น การออกแบบเนื้อหาในแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์จึงเป็นไปเพื่อเสริมสร้างความเป็นไทยผ่านกระบวนการเรียนรู้สาระประวัติศาสตร์ โดยตั้งใจให้วิชาประวัติศาสตร์มีหน้าที่นำเสนอเหตุการณ์เป็นบทเรียนให้แก่ผู้เรียนเพื่อสนองต่อวัตถุประสงค์ของหลักสูตร โดยเฉพาะในช่วงชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 มีการสื่อสารความเป็นชาติไทย ด้วยสัญลักษณ์ของชาติ เช่น แผนที่ ธงชาติ เพลงชาติ นอกจากนี้ ยังได้อธิบายว่าการมีชนชาติอื่นในประเทศไทยแสดงให้เห็นถึงการยอมรับความแตกต่างในประเทศด้วย

“ในฝั่งธนบุรีมีคนเชื้อสายต่างๆอาศัยอยู่หลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มอยู่รวมกันในชุมชนของตน เช่น ชาวไทย ชาวจีน ชาวมุสลิม ชาวมอญ ชาวลาว” (สุเนตร ชุตินธรานนท์ และคณะ, 2557 : น. 150-151)

จากเนื้อหาข้างต้นสะท้อนให้เห็นการเล่าเรื่องตาม**เกณฑ์ข้อ 4 ลักษณะลาว**ที่ฐานะที่ลาวเป็นดินแดนอยู่ติดกับไทย ลาวเป็นผู้คนที่อพยพเข้ามาอยู่ในไทย

จากงานของ กรกิต ชุ่มกรานต์ ใน สุเนตร ชุตินธรานนท์ ที่ได้อธิบายการสื่อสารเกี่ยวกับลาวในระดับชั้นประถมศึกษาในหลักสูตร ปี พ.ศ. 2544 นั้นจะเห็นว่าเนื้อหาเกี่ยวกับลาว มีการปรับเปลี่ยนไปจากหลักสูตรการศึกษาขั้นประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) พอสมควรโดยเฉพาะการลดทอนเนื้อหาตามเกณฑ์ข้อ 2 -- 2.2 และ 2.3 ที่ให้ภาพลาวว่ามีสถานะต่ำกว่าไทย และ เป็นตัวปัญหา ในแบบเรียนชั้นประถมศึกษาไปอย่างมาก แต่กระนั้นก็ตาม ภาพลักษณะลาวดังกล่าวยังไม่ได้หายไปจากหลักสูตรนี้ แต่ไปปรากฏในช่วงชั้นมัธยมศึกษาแทนดังจะอธิบายไล่ตามเกณฑ์ดังต่อไปนี้

เกณฑ์ข้อ 1 ลาวเป็นพันธมิตรสมัยประวัติศาสตร์ ปรากฏใน หนังสือเรียน
สาระการเรียนรู้พื้นฐาน วิชาประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีเนื้อหาที่เล่าถึง
พันธมิตรแบบเกียตอง อันเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ของการกระชับอำนาจด้วย
การสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ดังมีเนื้อหาช่วงตอนหนึ่งว่า

“สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ได้พระราชทานนางแก้วฟ้าแก่
พระเจ้าสามแสนไทย อยุธยากับล้านช้างจึงมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกัน”
(วิบูล สินธุมลย์, 2554 : น. 98 อ้างอิงจาก ไพฑูรย์ มีกุล และ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม,
2544 : น.74)

และเป็นพันธมิตรแบบร่วมรบร่วมสู้ศึกสงคราม จากเนื้อหาส่วนที่อธิบายว่า

“สมเด็จพระมหาจักรพรรดิร่วมทำไมตรีกับพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชแห่ง
ล้านช้างในการร่วมกันต่อต้านอำนาจของพระเจ้าบุเรงนองกษัตริย์พม่า โดย
ปรากฏหลักฐานคือพระธาตุศรีสองรักที่อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย “ และ “ต่อ
มาในสงครามเสียกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2112 อาณาจักรล้านช้างส่งทัพมาช่วยอยุธยา
แต่ถูกพม่าโจมตี” (วิบูล สินธุมลย์, 2554 : น. 98-99 อ้างอิงจาก ไพฑูรย์ มีกุล
และ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม, 2544 : น.74)

เกณฑ์ข้อ 2.2 ลาวเป็นประเทศที่มีสถานะต่ำกว่าไทย และ 2.3 ลาวมีฐานะ
เป็นตัวปัญหาของไทย จากเนื้อหาหนังสือเรียนวิชาประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 3 พบเนื้อหาที่สะท้อนตามเกณฑ์นี้ ในหัวข้อ ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับรัฐ
ประเทศราช ว่า

“ในรัชสมัยของสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีข่าวลือไปถึงเฝิงจันทรว่า
ไทยขัดใจกับอังกฤษ และอังกฤษกำลังเตรียมทัพเรือมายึดกรุงเทพฯ เจ้าอนุวงศ์เห็น
เป็นโอกาสจึงยกทัพเข้ามาตีเอาดินแดนไทย...

“ขณะที่กองทัพเจ้าอนุวงศ์ถึงเมืองนครราชสีมาได้นัดหยุดพักอยู่ ณ ที่
สัมริด คุณหญิงโม ภรรยาปลัดเมืองนครราชสีมาออกอุบายเลี้ยงสุรอาหารแก่นาย

ทหารไพร่พลลาว พอได้โอกาสชายหญิงชาวไทยที่ถูกกวาดต้อนเป็นเชลยศึกก็ลุกขึ้นใช้อาวุธฆ่าฟันทหารลาวโดยไม่ทันรู้ตัวจนแตกทัพหนีไป ... รัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าให้จัดทัพไปตีเมืองเวียงจันทน์ ... ทัพไทยสามารถจับตัวเจ้าอนุวงศ์ได้ที่ชายแดนลาว-ญวน แล้วนำมาขังที่กรุงเทพฯ ลาวจึงตกเป็นประเทศราชของไทยเรื่อยมาจนไทยเสียลาวให้แก่ฝรั่งเศสภายหลัง” (สุเจน กรรพฤทธิ์, 2555 : น. 67 อ้างอิงจาก หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ม.3, 2544)

นอกจากนั้น ยังพบการสื่อสารเรื่องลาวตามเกณฑ์ข้อ 4 ในวิชาประเทศของเรา และ เพื่อนบ้านของเรา ซึ่งเนื้อหาในส่วนนี้จากหลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2533 มาถึง พ.ศ. 2544 ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมากนัก

โดยสรุป ภาพรวมเนื้อหาสาระของแบบเรียนประวัติศาสตร์ตามหลักสูตรการศึกษา ปี พ.ศ. 2503 พ.ศ.2521 (ปรับปรุง พ.ศ.2533) และ พ.ศ. 2544 ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างลาวไทยยังคงเป็นการนำเสนอภาพของความ “เหนือกว่า” เช่นเดิม จากข้อสรุปของวิบูล สันธุมลย์ นี้เชื่อมโยงกับงานของวารุณี โอสการมย์ และคณะ (2544) ที่ชี้ให้เห็นมุมมองจากการเล่าเรื่องลาวในแบบเรียนไทยนั้นเป็นการสร้างภาพความขัดแย้งของกลุ่ม “เครือญาติ” โดยการให้ภาพว่า ลาวเป็น “ ญาติ ” ที่มีฐานะต่ำกว่าและเป็นเมืองขึ้นของไทย ส่วนไทยเป็นผู้อุปถัมภ์และ “ ญาติผู้พี่ ” เรื่องของลาวถูกสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองอุดมการณ์ชาตินิยมที่ทำให้เห็นว่ารัฐไทยมีความยิ่งใหญ่และมีอำนาจเหนือกว่าลาว (วารุณี โอสการมย์ และคณะ, 2544 : น. 58)

ในขณะที่ กรกิจ ชุ่มกรานต์ ใน สุเนตร ชุตินธรานนท์ และคณะ (2557) ได้พูดถึงความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวของเพื่อนบ้านในแบบเรียนไทย (นับตั้งแต่มีหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานครั้งแรกใน ปี 2503) ว่าได้รับการกล่าวถึงโดยผูกติดไว้กับเรื่องราวของตัวเรา (ประเทศไทย) เกือบทุกๆด้าน จึงทำให้ความรู้ที่ได้มานั้นมักสอดแทรกทัศนคติ ความคิด ความเชื่อบางอย่างลงไปด้วย เช่น การปลุกฝังความ

รักษาติ ความเป็นพลเมืองดี ซึ่งทำให้การนำเสนอเรื่องราวของเพื่อนบ้านที่ผ่านมา ยังเป็นการต่อยอดทัศนคติเดิมๆ ต่อเพื่อนบ้าน ดังเช่นในกรณีของลาวที่เป็น “ตัวปัญหา” และ “ด้อยกว่า” นั้นมิให้พบโดยทั่วไป

จากความเหนือกว่าและเป็นตัวปัญหา จึงทำให้ได้ข้อสรุปที่ว่า การสื่อสารเรื่องลาวและความเป็นลาวผ่านหลักสูตรช่วงปี 2533-2544 นั้น ลาวเป็นประเทศราช และ ตัวปัญหา ในสัดส่วนที่มากกว่าการเป็นพันธมิตร

3) การสื่อสารเรื่องลาวและความเป็นลาวในแบบเรียนไทยวิชาประวัติศาสตร์ ปี 2551 : เพื่อนบ้าน มิตรไมตรี พันธมิตรที่เท่าเทียม

งานของวิบูล สินธุมาลย์ (2554) ให้อรรถาธิบายว่า ความแตกต่างของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 กับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 คือ การกำหนดให้ประวัติศาสตร์เป็นวิชาเรียนที่แยกการวัดผลการเรียนรู้ออกจากกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งต่างจากหลักสูตรที่ผ่านมาที่ประวัติศาสตร์เป็นเพียงส่วนเรียนย่อยๆ ที่แทรกตามกลุ่ม / หน่วยย่อยของสาระวิชาสังคมศึกษาเท่านั้น นอกจากนั้นยังมีการปรับปรุงเนื้อหาที่ล้าสมัย และเพิ่มเติมเนื้อหาที่เป็นปัจจุบัน เช่น การให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับผู้เรียนตามนโยบายส่วนกลาง (วิบูล สินธุมาลย์, 2554 : น. 73-74) ที่ต้องการให้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนด้วยกัน

ในส่วนนี้ ผู้วิจัยจะขอไล่เรียงเนื้อหาตามระดับชั้นและอธิบายตามเกณฑ์การวิเคราะห์เช่นเดิม

การสื่อสารเรื่องลาวและความเป็นลาวในแบบเรียนไทยวิชาประวัติศาสตร์อยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 โดยจะศึกษาผ่านแบบเรียนของ

สำนักพิมพ์บริษัทพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.) สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช (วพ.) สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ (อจท.) เป็นหลัก รวมถึงศึกษาผ่านคู่มือครูในวิชาประวัติศาสตร์ด้วย

ผลการศึกษาพบเนื้อหาตามเกณฑ์ที่แบ่งไว้ ดังนี้

เกณฑ์ข้อ 1. ลาวเป็นพันธมิตรสมัยประวัติศาสตร์ ในแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และคู่มือครู หัวข้อความสัมพันธ์กับล้านช้าง
ดังเนื้อหาต่อไปนี้

“อยุธยามีความสัมพันธ์อันดีกับล้านช้าง โดยเฉพาะเมื่อพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช กษัตริย์ล้านช้างแต่งตั้งทูตอัญเชิญพระราชสาส์นพร้อมเครื่องราชบรรณาการมาถวายและกราบทูลขอพระเทพกษัตริย์ไปเป็นพระอัครมเหสี สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงตอบรับไมตรีเพราะเล็งเห็นประโยชน์ที่จะได้ล้านช้างไว้เป็นพันธมิตรในการทำศึกสงครามกับพม่า แต่พระเจ้าบุเรงนองกษัตริย์พม่าได้ส่งทหารมาชิงตัวไปก่อน (ชลภูมิ บรรหาร และพิชัย ยินดีน้อย, มปป. : น. 42)

เห็นได้ว่า ข้อความที่เน้นทั้งการกราบทูลขอพระเทพกษัตริย์พระราชธิดาของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิไปเป็นพระอัครมเหสี และ เล็งเห็นประโยชน์ที่จะได้ล้านช้างไว้เป็นพันธมิตรในการทำศึกสงครามกับพม่า สะท้อนความหมายการเป็นพันธมิตรในทั้งสองลักษณะ คือ เป็นพันธมิตรแบบการเกี้ยวพาราสี และ พันมิตรแบบร่วมรบร่วมสู้ศึกสงคราม

เกณฑ์ข้อ 2.2 ลาวเป็นประเทศที่มีสถานะต่ำกว่าไทย และ เกณฑ์ข้อ 2.3 ลาวเป็นตัวปัญหา ผลการศึกษาพบว่า เนื้อหาตามเกณฑ์นี้ถูกพบในแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 ซึ่งประเด็นน่าสนใจคือไม่พบในวิชาประวัติศาสตร์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ยกเว้นในชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้กล่าวถึงประวัติและวีรกรรมของท้าวสุรนารี ซึ่งจะขอกล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

การกล่าวถึงตามเกณฑ์ข้อ 2.2 ลาวมีสถานะต่ำกว่า ในแบบเรียนวิชา
ประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 – 3 มีเนื้อหา ดังนี้

แบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ให้รายละเอียดว่า
ในหัวข้อความสัมพันธ์กับล้านช้างว่า

“ความสัมพันธ์กับล้านช้าง สืบเนื่องมาจากพระยานางรอง เจ้าเมือง
นางรองเมืองขึ้นของเมืองนครราชสีมาเอาเมืองนางรองไปขึ้นต่อเจ้าโอเจ้าเมือง
นครจำปาศักดิ์ซึ่งตั้งตนเป็นอิสระ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชโปรดให้สมเด็จพระ
พระยามหากษัตริย์ศึกกับเจ้าพระยาสุรสีห์ยกทัพไปตีเมืองเวียงจันทน์ได้เป็นผล
สำเร็จ ทำให้ธนบุรีได้เมืองเวียงจันทน์ หลวงพระบาง และหัวเมืองอื่นๆ” (ณรงค์
พ่วงพิศ และ วุฒิชัย มูลศิลป์, ม.ป.ป. : น. 76) และกล่าวถึงเรื่องนี้อีกครั้งในหัวข้อ
บุคคลสำคัญที่พูดถึงสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกยกทัพไปตีเมืองเวียงจันทน์
และได้เมืองหลวงพระบางและหัวเมืองขึ้นทั้งปวง (ณรงค์ พ่วงพิศ และ วุฒิชัย มูล
ศิลป์, ม.ป.ป. : น. 110)

แบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ให้รายละเอียดว่า

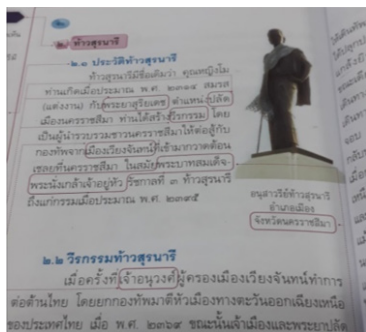
“อาณาจักรล้านช้างแบ่งแยกเป็น 3 แคว้น คือ หลวงพระบาง เวียงจันทน์
และจำปาศักดิ์ อยู่ในฐานะประเทศราชของไทยตั้งแต่สมัยธนบุรีจนถึงสมัย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” (วงเดือน นาราจักร และชมพูนุท นาดี
รักษ์, 2556 : น.131)

“หลังกบฏเจ้าอนุวงศ์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจัดการ
ปกครองลาวเสียใหม่ คือ ยุบการเป็นประเทศราชของเวียงจันทน์และจำปาศักดิ์
โดยโอนให้มาเป็นเมืองในปกครองของหนองคาย ส่วนหลวงพระบางนั้นได้แสดง
ความจงรักภักดีต่อไทยเสมอมา จึงโปรดเกล้าให้คงฐานะประเทศราชและช่วยดูแล
หัวเมืองชายแดนลาวที่เคยขึ้นกับเวียงจันทน์ด้วย” (วงเดือน นาราจักร และชมพูนุท
นาดีรักษ์, 2556 : น. 132)

ตามเกณฑ์ข้อ 2.3 ลาวเป็นตัวปัญหา พบในแบบเรียนชั้นประถมศึกษา ป.2 ที่กล่าวถึงท้าวสุรนารีในฐานะบุคคลสำคัญ โดยให้รายละเอียดวีรกรรมท้าวสุรนารีที่วางอุบายต่อสู้กับกองทัพจากเวียงจันทน์จนได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นท้าวสุรนารี

“วีรกรรมท้าวสุรนารี ...เมื่อครั้งที่เจ้าอนุวงศ์ผู้ครองเวียงจันทน์ทำการต่อต้านไทย โดยยกกองทัพมาตีหัวเมืองทางตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย” (พลับพลึง คงชนะ, 2558 : น. 50)

ข้อสังเกต คือ เนื้อหาเกี่ยวกับลาวในเชิงกดทับทั้งในสถานะที่ต่ำกว่าและเป็นตัวปัญหานั้นแทบจะไม่มีการกล่าวถึงในแบบเรียนชั้นประถมศึกษาชั้น ป.1-6 มีเพียงแบบเรียนชั้นประถมศึกษาชั้น ป.2 ที่เล่าถึงเจ้าอนุวงศ์ แต่เป็นการเล่าในมุมมองของท้าวสุรนารีในฐานะบุคคลสำคัญของประวัติศาสตร์ไทย และอีกประเด็นที่น่าสนใจคือ การเลือกgrupท้าวสุรนารีมาเป็นรูปแรกของเนื้อหาประกอบหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ในหนังสือเรียนชั้นป.6 แต่ในแบบเรียนไม่มีเนื้อหาเกี่ยวกับท้าวสุรนารี เจ้าอนุวงศ์หรือเหตุการณ์สำคัญในสมัยรัชกาลที่ 3 สะท้อนให้เห็นว่าสำนักพิมพ์รวมถึงคนออกแบบแบบเรียนให้ความสำคัญกับการสร้างวีรบุรุษ-วีรสตรีของชาติ

ภาพที่ 1 ท้าวสุรนารี ใน ประวัติท้าวสุรนารี ใน แบบเรียนประวัติศาสตร์ไทย ป.2

ที่มา : พลับพลึง คงชนะ, 2558 : น.1

ภาพที่ 2 ท้าวสุรนารี ใน หน้าแรกเนื้อหา ใน แบบเรียนประวัติศาสตร์ไทย ป.6
ที่มา : วุฒิชัย มูลศิลป์, ม.ป.ป. : น.1

สำหรับแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทั้งสำนักพิมพ์สถาบันคุณภาพวิชาการ (พว.)และอักษรเจริญทัศน์ (อจท.) มีเนื้อหาที่สอดคล้องตามเกณฑ์โดยเฉพาะหัวข้อความสัมพันธ์กับล้านช้างในเหตุการณ์เจ้าอนุวงศ์ แต่ที่น่าสนใจคือ วิธีการเล่าเรื่องจะแตกต่างออกไปจากหลักสูตรที่ผ่านมา ทั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกข้อความในแบบเรียนของสำนักพิมพ์ พว. มาบางส่วน เช่น

“เจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์พยายามตั้งตัวเป็นอิสระ ... เจ้าอนุวงศ์ก่อกบฏกรุงเทพฯได้ส่งทัพไปปราบได้สำเร็จและนำตัวเจ้าอนุวงศ์มาควบคุมที่กรุงเทพฯ”
(วงเดือน นาราสังข์ และ ชมพูนุท นาศิริรักษ์, 2556 : น. 132)

สำหรับสำนักพิมพ์ อจท. กล่าวถึงเหตุการณ์เจ้าอนุวงศ์แต่เป็นในหัวข้อ บทบาทพระมหากษัตริย์ในราชวงศ์จักรีต่อความมั่นคงและความเจริญรุ่งเรืองของชาติไทย ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

“พระองค์ได้ทรงป้องกันราชอาณาจักรด้วยการส่งกองทัพไปสกัดทัพของเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ มิให้ยกทัพเข้ามาถึงขานพระนครและขัดขวาง

มิให้เวียงจันทน์เข้าครอบครองหัวเมืองอีสานของไทย” (ณรงค์ พ่วงพิศ และ คณะ, ม.ป.ป. : น.32)

จากข้อความนี้สะท้อนให้เห็นพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์ไทย รวมถึงแสดงนัยความเป็นพี่ใหญ่ด้วยการส่งกำลังเข้าจัดการหากเกิดความไม่สงบเรียบร้อย ดังเช่นในหัวข้อความสัมพันธ์กับรัฐเพื่อนบ้าน

“ทางล้านช้างและเขมร ไทยให้ความช่วยเหลือผู้นำของอาณาจักรทั้ง สองเสมือนญาติ เมื่อเกิดกรณีพิพาทภายในหมู่ราชวงศ์ ทั้งนี้ เมื่อเกิดความสงบสุข ก็จะส่งผลให้ไทยเกิดความปลอดภัยด้วย แต่ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ยอมปรองดอง ไทยก็ต้องใช้กำลังทหารเพื่อมิให้เหตุการณ์บานปลายจนกระทบถึงความมั่นคงของไทย” (ณรงค์ พ่วงพิศ และ คณะ, ม.ป.ป. : น. 24)

ความน่าสนใจมากของหลักสูตรนี้ คือ มีเนื้อหาที่สะท้อนตามเกณฑ์ข้อ 3. ลาวเป็นประเทศเพื่อนบ้าน เป็นมิตรประเทศ และตามเกณฑ์ข้อ 4. ลักษณะลาว คือ ลาวที่หมายถึงดินแดน ผู้คน วัฒนธรรมประเพณี ศิลปะ ในสัดส่วนที่มากกว่าเกณฑ์ ข้อ 2 อย่างเห็นได้ชัดจากทั้งสองสำนักพิมพ์ โดยเฉพาะตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษา ป.1 – 6 และ ม.1 รวมถึงเมื่อได้พิจารณาควบคู่กับหนังสือคู่มือครูที่มีคำแนะนำให้ คุณครูเสริมความรู้ให้นักเรียนเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านด้วย ดังจะยกตัวอย่าง คือ

แบบเรียนประวัติศาสตร์ป.1 เป็นการสื่อสารผ่านแผนที่ประเทศลาวที่อยู่ติดกับไทย

แบบเรียนประวัติศาสตร์ป.4 เป็นการสื่อสารผ่านแผนที่อาณาจักรลาวโบราณที่อยู่ติดกับอาณาจักรสุโขทัย

แบบเรียนประวัติศาสตร์ป.6 เป็นการสื่อสารผ่านแผนที่ประเทศลาวในปัจจุบัน ในหัวข้อ ประเทศเพื่อนบ้านของไทย จะให้รายละเอียดประเทศลาวในมิติ ภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ การเมือง ประวัติศาสตร์ รวมถึงข้อมูลในมิติสังคมวัฒนธรรม ที่อธิบายเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประเทศลาวเป็นประเทศที่มีความสงบสุข

ชาวลาวมีความเป็นมิตร มีวิถีชีวิตเรียบง่าย รักษาวัฒนธรรมการแต่งกาย เช่น การนุ่งผ้าซิ่น และรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี โดยเฉพาะประเพณีทาง พระพุทธศาสนา (วุฒิชัย มูลศิลป์, 2551 : น.28)

ภาพที่ 2 ประเทศเพื่อนบ้านของไทยใน แบบเรียนประวัติศาสตร์ ป.6
ที่มา : วุฒิชัย มูลศิลป์, ม.ป.ป. : น.22

แบบเรียนประวัติศาสตร์ม.1 เป็นการสื่อสารผ่านข้อมูลพื้นฐานของ ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สำหรับหนังสือคู่มือครูจะเพิ่มเติมความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประเทศสมาชิก อาเซียนในหัวข้อรอบรู้อาเซียน และหัวข้อเสริมความรู้ครูควรสอน เช่น ให้ข้อมูล เสริมว่า เวียงจันทน์เป็นเมืองหลวงปัจจุบันของลาวมีอาณาเขตติดกับจังหวัด หนองคาย หลวงพระบางเป็นเมืองหลวงเก่า ประเพณีบุญบั้งไฟในประเทศลาว จัดขึ้นในเดือน 6 ของลาว เป็นต้น ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบประเด็นน่าสนใจที่มีการระบุ ในคู่มือครูในหัวข้อบูรณาการอาเซียนว่า “การสอนประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ ระหว่างไทยสมัยอยุธยากับประเทศเพื่อนบ้าน ครูควรเน้นให้เห็นถึงความรักชาติ

แต่ทั้งนี้ไม่ควรเน้นการท่องจำหรือสอแทรกทัศนคติที่ไม่ดีต่อประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งจะนำไปสู่ความบาดหมางระหว่างประเทศได้และควรสอนให้นักเรียนใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ในการวิเคราะห์เรื่องราวในอดีตเพื่อให้นักเรียนรู้จักคิดอย่างมีวิจารณญาณเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายของประชาคมอาเซียน” (ชลภูมิ บรรหาร และพิชัย ยินดีน้อย, ม.ป.ป. : น. 39)

ถึงแม้ว่าข้อความจะเป็นความสัมพันธ์ไทยสมัยอยุธยา แต่กระนั้นจากข้อความก็สะท้อนให้เห็นว่าหลักสูตรนี้มีการปรับและเน้นการสอนที่มุ่งสร้างความเข้าใจกับประเทศเพื่อนบ้านตามเป้าหมายการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียน สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของคุณครูดวงจันทร์ ศรีสะอาด และคุณครู ไตรวัฒน์ บุญมาก คุณครูโรงเรียนอนุบาล จังหวัดมหาสารคาม ที่เล่าให้ฟังว่า

“เนื้อหาที่สอนมีเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับต่างประเทศ ประเทศเพื่อนบ้าน มีที่อยู่ใกล้เคียงเช่นความสัมพันธ์ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม เพราะว่าประวัติศาสตร์เขาจะเกี่ยวเนื่องกันอยู่ อย่างเช่น ลาว ก็ต้องสอนให้รู้ว่ามีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างไร เรามีความสัมพันธ์กับลาวมาตั้งแต่สมัยไหน มีอะไรบ้างที่เราควรจะรู้จักลาวในฐานะที่เป็นบ้านพี่เมืองน้อง นอกจากนั้นก็จะมีส่วนเสริมเกี่ยวกับประเทศอาเซียน ส่วนกิจกรรมที่โรงเรียน มีการจัดตั้งศูนย์อาเซียนและที่เป็นหัวหน้าดูแลศูนย์อาเซียนด้วย” (ดวงจันทร์ ศรีสะอาด, 5 กรกฎาคม 2562 : สัมภาษณ์)

“พูดถึงประเทศลาวก็จะอยู่ในเรื่องของประเทศเพื่อนบ้าน เพราะว่าในหลักสูตรกำหนดให้ต้องมาเรียนเรื่องของประเทศเพื่อนบ้านด้วย แล้วอาเซียนนี้มันก็มีความเชื่อมโยงกันโดยเฉพาะชาติที่มีพรมแดนหรือชายแดนติดกันกับเราเพราะว่ามันมีความสัมพันธ์กันที่ลึกซึ้งทั้งในอดีตและปัจจุบัน ... สำหรับเพื่อนบ้านอย่างลาว คือ เราควรจะต้องรู้ว่าเขามีระบบเศรษฐกิจแบบไหน ระบบสังคม วัฒนธรรม เขามีเชื้อชาติอะไร กินอยู่อย่างไร มีวัฒนธรรมเหมือนกับคนอีสานไหม เขาคุยทีวี่ไทย ดูละครไทยไหม เราจะใช้ประโยชน์จากตรงนี้เพื่อแสวงหาความร่วมมือกับลาวได้อย่างไร

เพราะไทย – ลาวมีความใกล้ชิดกันทางวัฒนธรรม ... ส่วนกิจกรรม ที่โรงเรียนมีจัด นิทรรศการเกี่ยวกับอาเซียน มีให้เรียนรู้เรื่องภาษา อาหาร การแต่งกายและมีการ จัดแต่งกายชุดประจำชาติ” (ไตรวัฒน์ บุญมาก, 5 กรกฎาคม 2562 : สัมภาษณ์)

บทสรุป และ อภิปรายผล การสื่อสารเรื่องลาวและความเป็นลาวที่เปลี่ยนแปลง ไปในแบบเรียนไทย

1.) การสื่อสารเรื่องลาวและความเป็นลาวในแบบเรียนไทยวิชา ประวัติศาสตร์ก่อนปี พ.ศ. 2533 (พ.ศ. 2503 – 2533) ให้ภาพ 2 ภาพด้วย เงื่อนไขแตกต่างกันคือ การสื่อสารเรื่องลาวในแบบเรียนหลักสูตร พ.ศ. 2503 ให้ ภาพตามเกณฑ์ข้อ 1. คือ ลาวเป็นพันธมิตรสมัยประวัติศาสตร์ ทั้งเนื่องจากการ เกี่ยวดอง และ เป็นพันธมิตรสู่ศึกสงคราม มากกว่าข้ออื่นๆ โดยรหัสที่ถูกใส่ไว้ใน ยุคสมัยนี้ คือ การมีผลประโยชน์ร่วมกัน เพราะไม่ว่าจะเกี่ยวข้องหรือร่วมรบสู่ศึก สงครามทั้งไทยและลาวต่างสมประโยชน์ซึ่งกันและกันตามที่ได้อธิบายไว้ข้างต้น

ในขณะที่การสื่อสารเรื่องลาวในแบบเรียนหลักสูตร พ.ศ. 2521 ให้ภาพ ตามเกณฑ์ข้อ 2 ทั้ง 2.2 ลาวมีสถานะต่ำกว่าไทย และ 2.3 ลาวเป็นตัวปัญหา มากกว่าเกณฑ์ข้ออื่นๆ ซึ่งหากมองด้วยแนวคิด Linkage Politics สามารถ อธิบายได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการกำหนดเนื้อหาแบบเรียนวิชา ประวัติศาสตร์ ในหลักสูตร พ.ศ. 2521 นั่นคือ บริบทภายนอกประเทศ (ปัจจัย ภายนอก) ที่เป็นเสมือนภัยคุกคาม ซึ่งในสถานการณ์นี้คือ ภัยคุกคามคอมมิวนิสต์ (ลาวเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ในปี พ.ศ. 2518) ส่วนบริบทภายใน ประเทศ (ปัจจัยภายใน) ที่ผลักดันให้รัฐไทยต้องกังวลกับภัยคุกคามภายนอกนั้น ก็คือบริบทการเมืองภายใน ความรู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัยรวมถึงความเชื่อที่ว่าลัทธิ คอมมิวนิสต์ต่อต้านสถาบันกษัตริย์และพุทธศาสนาของชนชั้นนำไทยได้นำไปสู่การ เน้นย้ำอุดมการณ์ชาตินิยมที่ถูกฝังไว้ในแบบเรียน โดยรหัสที่ถูกใส่ไว้ คือ ชาตินิยม

ดังนั้น จากปัจจัยภายในและภายนอกที่กล่าวไปรวมถึงการใส่รหัสที่แตกต่างกันนี้จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ ท่าที หรือ ท่วงทำนอง ของการสื่อสารเนื้อหาเกี่ยวกับลาวในแบบเรียนหลักสูตร พ.ศ. 2503 กับ พ.ศ. 2521 นั้นแตกต่างกันด้วย

2) การสื่อสารเรื่องลาวและความเป็นลาวในแบบเรียนไทยวิชาประวัติศาสตร์ ปี 2533 – 2544 : พันธมิตร ประเทศราช หรือ ตัวปัญหา -- จาก การสื่อสารเรื่องลาวและความเป็นลาวผ่านหลักสูตรในช่วงเวลา ปี 2533 - 2544 โดยภาพรวมให้ภาพของความเหนือกว่าและเป็นตัวปัญหามากกว่าเกณฑ์ข้ออื่นๆ จึงทำให้ได้ข้อสรุปที่ว่า การสื่อสารเรื่องลาวและความเป็นลาวในแบบเรียนเป็นภาพของ ประเทศราช และ ตัวปัญหา ในสัดส่วนที่มากกว่าการเป็นพันธมิตร โดยเฉพาะหลักสูตรปี 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ทั้งนี้ การมีฐานะต่ำกว่าและเป็นตัวปัญหานั้นมาจากการประสานกันของ ปัจจัยภายนอก ซึ่งในช่วงทศวรรษ 2530 นั้นเป็นช่วงปลายสงครามเย็น แม้ไทยจะปรับเปลี่ยนนโยบายเศรษฐกิจเป็น “เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” แต่ในทางการเมือง ไทยก็ยังคงไม่ไว้วางใจประเทศเพื่อนบ้านอยู่ (สงครามเย็นสิ้นสุดในปี พ.ศ. 2534) และในส่วน ของปัจจัยภายใน คือ การอพยพลี้ภัยของผู้คนที่ได้รับผลกระทบจากการสู้รบในสมัยสงครามเย็น (โดยเฉพาะสงครามอินโดจีนและความไม่สงบในประเทศเพื่อนบ้าน) และ ข้อพิพาทเรื่องพรมแดน (ในกรณีพิพาทหมู่บ้านร่มเกล้า ปี 2531 จนเป็นเหตุให้ไทย – ลาวปะทะกันอย่างรุนแรง) จากปัจจัยภายในนี้ส่งผลให้ไทยต้องเน้นย้ำนโยบายด้านความมั่นคง และเมื่อผนวกกับปัจจัยภายนอก จึงยิ่งทำให้เหตุผลของการกล่อมเกล้าให้คนในชาติรักและสามัคคีด้วยอุดมการณ์ชาตินิยมนี้สมเหตุสมผลตามที่รัฐเคยใช้เครื่องมือนี้ผ่านแบบเรียนไทยมาแล้ว ซึ่งแน่นอนว่า **รหัสที่ถูกใส่ไว้ คือ รหัสชาตินิยม**

อย่างไรก็ตาม การศึกษาแบบเรียนไทยในหลักสูตรปี 2544 แม้ว่าจะมีการลดทอนการสื่อสารในลักษณะนี้ลงไปบ้างในระดับชั้นประถมศึกษา แต่

ในระดับมัธยมก็ยังมีการให้ข้อมูลลักษณะนี้อยู่ ภาพรวมของการสื่อสารในหลักสูตรนี้จึงสะท้อนรหัสชาติพันธุ์และวัฒนธรรม เพราะเนื้อหาเป็นไปตามเกณฑ์ข้อ 4 ที่ลาว หมายถึงดินแดน ผู้คน วัฒนธรรมประเพณี มากกว่าข้ออื่นๆ ซึ่งหากวิเคราะห์ตามแนวคิด Linkage Politics จะพบว่า ปัจจัยภายในในส่วน ของนโยบายไทย – ลาวในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทชายแดนมีแนวโน้มไปในทางที่ดีขึ้นเนื่องจากการทำงานของคณะกรรมการจัดการเขตแดนร่วมไทย-ลาวคืบหน้าไปมาก และในส่วนของปัจจัยภายนอกก็ต้องยอมรับว่า กระแสภัยคุกคามภายนอกเลือนหายไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทการพัฒนาประเทศและในบริบทอาเซียนที่ได้เปลี่ยนภัยคุกคามมาเป็นความร่วมมือ โดยเฉพาะช่วงปี พ.ศ. 2538 – 2545 ที่ลาวเข้ามาเป็นผู้สังเกตการณ์และเข้าเป็นสมาชิกอาเซียน ในปี 2540 ยิ่งทำให้ไทย – ลาวปรับประสานผลประโยชน์ซึ่งกันและกันมากขึ้นและนำมาซึ่งจุดเปลี่ยนในการปรับเปลี่ยนเนื้อหาในแบบเรียนหลักสูตรปี พ.ศ. 2551 เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้วย

3) การสื่อสารเรื่องลาวและความเป็นลาวในแบบเรียนไทยวิชาประวัติศาสตร์ ปี 2551 : เพื่อนบ้าน มิตรไมตรี พันธมิตรที่เท่าเทียม ในหลักสูตรนี้โดยภาพรวมให้ภาพตามเกณฑ์ข้อ 3. ลาวเป็นประเทศเพื่อนบ้านเป็นมิตรประเทศ และ ตามเกณฑ์ข้อ 4. ลาวหมายถึงดินแดน ผู้คน วัฒนธรรมประเพณี ศิลปะ ในสัดส่วนที่ยังคงมากกว่าเกณฑ์ข้ออื่นๆ ซึ่งก็สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการเข้า **รหัสชาติพันธุ์และวัฒนธรรม** ในหลักสูตรนี้ด้วยเช่นกัน สอดคล้องกับข้อความสัมภาษณ์ตอนหนึ่งของคุณครูไทรวัฒน์ บุญมาก ที่เน้นย้ำว่า “เราต้องเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของแต่ละชาติโดยเฉพาะชาติที่ติดกับเราอย่างลาว แม้ประวัติศาสตร์จะมีเรื่องเจ้าอนุวงศ์ แต่เราก็ไม่ได้สอนให้ไปเกลียดชังเขา เราต้องเข้าใจว่า ไทย – ลาวมีความใกล้ชิดกันทางวัฒนธรรม เราควรจะรู้ว่าเขามีระบบเศรษฐกิจแบบไหน ระบบสังคมวัฒนธรรมอะไร กินอยู่อย่างไร มี

วัฒนธรรมเหมือนกับคนอีสานใหม่” (ไตรวัฒน์ บุญมาก, 5 กรกฎาคม 2562 : สัมภาษณ์)

ในการเปลี่ยนแปลงเนื้อหา ปัจจัยที่มีส่วนผลักดันที่โดดเด่นคือ ปัจจัยภายนอกที่ไทยและประเทศสมาชิกอาเซียนต้องรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 ถึงแม้ว่าที่ผ่านมาไทยจะมีวิธีการเขียนประวัติศาสตร์ให้ “ชาติไทยดีกว่า” “เหนือกว่าชาติอื่น” ได้ถูกใช้เป็นบรรทัดฐานในการสร้างงานประวัติศาสตร์และปลูกฝังจิตสำนึกชาตินิยม ดังเช่น ไทย – ลาว ในความสัมพันธ์แบบบ้านพี่เมืองน้องที่ไทยถูกเขียนให้เป็นพื้นที่ที่เหนือกว่า เก่งกว่า พัฒนากว่า และยิ่งไปกว่านั้นคือ การเขียนประวัติศาสตร์ลักษณะนี้ไปเอื้อต่อการสร้างความเคยชินให้กับคนรุ่นที่เรียนหลักสูตรก่อนหน้าให้มีทัศนคติต่อลาวที่เป็นลบ

ทั้งนี้ ในส่วนของ บ้านพี่เมืองน้อง ตามเกณฑ์การวิเคราะห์ข้อ 2. การรับรู้เรื่องลาว ในลักษณะของ 2.1 ลาวเป็นบ้านพี่เมืองน้องนั้นสามารถวิเคราะห์ได้ใน 2 มุมมอง คือ มุมมองด้านบวกอันเป็นผลจากการสร้างความเคยชิน หรือ ถูกทำให้เคยชิน ว่า ไทย – ลาวเป็นพี่น้องกัน เราเป็นบ้านพี่เมืองเมืองน้องที่ดีต่อกัน โดย “ไทยเป็นพี่” และ “ลาวเป็นน้อง” สำหรับมุมมองด้านลบ ที่เริ่มมีการกล่าวถึงอย่างมากโดยเฉพาะในยุคการร่วมตัวเป็นประชาคมอาเซียนว่า ไทยให้ลาวเป็นน้องโดยที่เรา (ไทย) ไม่เคยถามลาวว่า ยอมรับและยินดีกับสถานะ “เป็นน้อง” นี้หรือไม่ ดังเช่นในงานของ ศิริมิตร ประพันธ์ธรรมา (2551) ที่เล่าถึง ภาพยนตร์หมากเตะโลกระทิง ที่ไปพาดพิงลาว และทำให้คนลาวไม่พอใจไทยอย่างมากจนถึงขนาดสื่อสารในลักษณะที่ว่า ลาวไม่เคยเป็นน้องไทยและมิตรที่ลาวไวใจคือ เวียดนาม ด้วยเหตุนี้จึงมีความพยายามในปรับเปลี่ยนสถานะใหม่ให้เป็นเพื่อนบ้าน และ เป็นพันธมิตรที่เท่าเทียม

และจากข้อมูลการสัมภาษณ์ตอนหนึ่งที่คุณครูผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์ กล่าวถึงลาวในฐานะที่เป็น “บ้านพี่เมืองน้อง” ในบริบทของการตอบคำถาม

สัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยจึงตีความว่าเป็นการสะท้อนให้เห็นผลจากการเข้ารหัสชาตินิยมในการรับรู้เรื่องลาวในแบบที่ถูกทำให้เคยชิน และที่สำคัญจากผลการศึกษาเนื้อหาในแบบเรียนข้างต้น ผู้วิจัยไม่พบการกล่าวถึง “บ้านพี่เมืองน้อง” ในแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ แต่พบจากคำบอกเล่าและจากสื่อที่ทำให้เราคุ่นเคยกับการให้ภาพลาวในลักษณะนี้ค่อนข้างมาก

ดังนั้น เมื่อถึงเวลาที่รัฐต้องสร้างความเข้าใจเรื่องลาวและประเทศเพื่อนบ้านใหม่ การเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียนจึงได้ถูกวางแผนการดำเนินงานขึ้นเพื่อทำให้การสร้างความร่วมมือประสบความสำเร็จ โดยหนึ่งในหน่วยงานที่ร่วมทำหน้าที่นี้คือ กระทรวงศึกษาธิการในการกำหนดเนื้อหาเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านไม่ว่าจะเป็นในมิติการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เข้าไปในแบบเรียนพร้อมทั้งปรับแก้ไขและลดทอนเนื้อหาส่วนที่สร้างทัศนคติด้านลบออกไป ด้วยการใส่รหัสประชาคมอาเซียนเพื่อเสริมสร้างทัศนคติด้านบวกให้กับผู้เรียนรุ่นใหม่ รวมถึงสร้างความเคยชินใหม่ด้วยภาพลาวที่เป็นเพื่อนบ้าน สำหรับปัจจัยภายในก็สอดคล้องกับความต้องการที่จำเป็นต้องสร้างทัศนคติที่ดีเพื่อต่อยอดการพัฒนาประเทศด้วยการสร้างความร่วมมือกับลาวไม่ว่าจะเป็นความร่วมมือเรื่องเศรษฐกิจ การส่งออกสินค้า การหาตลาด และความร่วมมือด้านพลังงาน เป็นต้น นอกจากนี้ประเด็นการขยายตัวด้านเศรษฐกิจโดยเฉพาะในมิติการท่องเที่ยวก็เป็นประเด็นที่ควรพิจารณาอย่างมากที่ทำให้เรามองความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่หมายรวมถึง “ความเป็นลาว” ในวัฒนธรรมไทย – ลาว โดยเฉพาะในพื้นที่อีสานเป็น “สินค้าที่ขายได้” มากกว่าเป็น “ภัยต่อความมั่นคง” หรือ “ภัยคุกคาม” เช่นในอดีต

ตารางที่ 1 สรุปรการเข้ารหัส และ การวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก - ปัจจัยภายใน

แบบเรียน / หลักสูตร	ช่วงเวลา	รหัส	ปัจจัยภายนอก	ปัจจัยภายใน
1. การสื่อสารเรื่องลาวและความเป็นลาวในแบบเรียนไทยวิชาประวัติศาสตร์ก่อนปี พ.ศ. 2533 (พ.ศ. 2503 – 2533)	ก่อน พ.ศ. 2521 (หลักสูตรปี 2503)	รหัสการมีผลประโยชน์ร่วมกัน	ลาวปกครองด้วยระบอบเสรีประชาธิปไตยที่มีสถาบันกษัตริย์เป็นประมุข (เหมือนไทย)	ไทย-ลาวเป็นชนชาติเดียวกัน
	พ.ศ. 2521 – 2533 (หลักสูตรปี 2521)	รหัสชาตินิยม	ภัยคุกคามคอมมิวนิสต์	ความเกรงกลัวจากภัยคุกคามคอมมิวนิสต์
แบบเรียน / หลักสูตร	ช่วงเวลา	รหัส	ปัจจัยภายนอก	ปัจจัยภายใน
2. การสื่อสารเรื่องลาวและความเป็นลาวในแบบเรียนไทยวิชาประวัติศาสตร์ ปี 2533 – 2544	พ.ศ. 2533 (หลักสูตรปี 2521 ฉบับปรับปรุง 2533)	รหัสชาตินิยม	ผลจากลาวเป็นคอมมิวนิสต์ ไทยยังคงไม่ไว้วางใจ	ไทยต้องเน้นย้ำนโยบายด้านความมั่นคงเพราะมีข้อพิพาทชายแดน
	พ.ศ. 2544 (หลักสูตรปี 2544)	รหัสชาติพันธุ์และวัฒนธรรม	สิ้นสุดสงครามเย็น การเปลี่ยนจากภัยคุกคามมาเป็นความร่วมมือ	ปัญหาข้อพิพาทชายแดนคลี่คลาย
3) การสื่อสารเรื่องลาวและความเป็นลาวในแบบเรียนไทยวิชาประวัติศาสตร์ ปี 2551	พ.ศ. 2551 (หลักสูตรปี 2551)	รหัสประชาคมอาเซียน	การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนปี 2558	ไทยต้องการสร้างความร่วมมือด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว

จากผลการศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็น 3 การเปลี่ยนผ่านและการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

การเปลี่ยนผ่านรหัสการสื่อสาร จากระหัสผลประโยชน์ร่วมกันในอดีตที่เน้นเรื่องการเกียตองและการรบ มาสู่รหัสชาตินิยมในสมัยต่อสู้ภัยคุกคาม

คอมมิวนิสต์ มาสู่รหัสชาติพันธุ์และวัฒนธรรมเพราะบริบทภัยคอมมิวนิสต์คลี่คลาย และไทยต้องการสร้างความร่วมมือ และมาสู่รหัสประชาคมอาเซียน ที่ขั้วเน้นให้ ไทย – ลาวต้องร่วมมือกัน ทั้งภายใต้ประชาคม และบริบทเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ที่ผันแปร

การเปลี่ยนแปลงบริบทที่ส่งผลต่อปัจจัยภายนอก – ภายใน ทั้งในบริบท สังคมภายใน บริบทระหว่างประเทศ และบริบทโลก

การเปลี่ยนผ่านภาพจำลาว จากความเคยชินในภาพจำลาวด้านลบไปสู่ การสร้างความเคยชินใหม่ในฐานะเพื่อนบ้านและพันธมิตร ดังกรอบแนวคิดการ วิจัยที่ให้รายละเอียดไว้ข้างต้น

ดังนั้น ผลการวิจัยจึงสรุปได้ว่า การสื่อสารเรื่องลาวและความเป็นลาว ถูกเปลี่ยนผ่านจากการเป็นพันธมิตรสมัยประวัติศาสตร์มาเป็นตัวปัญหา เป็นน้องที่มีสถานะต่ำกว่า จนพัฒนาไปเป็นเพื่อนบ้านและพันธมิตรที่เท่าเทียม

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน. (2551). *สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐกิจศาสตร์การเมืองกับ สื่อสารศึกษา*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- จิระพันธ์ ขาดิณเชาวน์ และ ชลภูมิ บรรหาร. (ม.ป.ป.). *หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (คู่มือครู)*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- ชลภูมิ บรรหาร และ พิชัย ยินดีน้อย. (ม.ป.ป.). *หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานประวัติศาสตร์ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1 - 2 (คู่มือครู)*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- ฐิติมาดี อาพัทธนันท์. (2556, มกราคม-เมษายน). *เนื้อหาความเป็นพหุวัฒนธรรมในแบบเรียนไทย. วารสารสังคมกลุ่มน้ำโขง*, 9(1), 107-130.
- ณรงค์ พ่วงพิศ และ วุฒิชัย มูลศิลป์. (ม.ป.ป.). *หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานประวัติศาสตร์ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1-3*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ (2555). *ลักษณะลาว*. ใน อภิชาติ จันทรแสง (บรรณาธิการ), *ประวัติศาสตร์ นอกขอบ*. (195-229). กรุงเทพฯ: อินทนิล.
- นิคม มูลิกะคามะ, วิริยะ บุญยะนิวาสน์ และ สุนทิม ทิมอ่ำ. (2533). *หนังสือเรียนสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตประวัติศาสตร์ไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 5*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- ปวีณา วังมี. (2543). *รัฐไทยกับการกล่อมเกลากลางทางการเมืองผ่านแบบเรียนในช่วง พ.ศ.2475-2487*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- พลับพลึง คงชนะ. (2558). *หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานประวัติศาสตร์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6*. กรุงเทพฯ: พัฒนาคุณภาพวิชาการ.

- มนทิรา โกสุม และคณะ. (2533). *หนังสือเรียนเสริมสร้างประสบการณ์ชีวิต ประวัติศาสตร์ไทยชั้นประถมศึกษา ปีที่ 5*. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- ลักขณา ปันวิชัย. (2542). *อุดมการณ์รัฐของประเทศไทยในแบบเรียนชั้นประถมศึกษา พ.ศ. 2464-2533 ไม่มีชาติของประชาชนไทย ในแบบเรียน. รัฐศาสตร์ สาร, 21(3), 105-173.*
- วงเดือน นาราสาจ และ ชมพูนุท นาคริักษ์. (2556). *หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 3*. กรุงเทพฯ: บริษัทพัฒนาคุณภาพ วิชาการ.
- วารุณี โอสธารมย์, สุพรรณิ กาญจนนัฐติ, จารุวรรณ ธรรมวัตร, ประภาส สุวรรณศรี และ พรสวรรค์ สุวรรณธาดา. (2544). *ลาวอยู่หยัง-ไทยรู้อะไร: วิเคราะห์ แบบเรียนสังคมศึกษา*. กรุงเทพฯ: อัลฟ่า พับลิชชิง.
- วัชรินทร์ มัสเจริญ. (2533). *แบบเรียนสังคมศึกษากับการกล่อมเกลาก่อนการเมือง ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์: ศึกษากรณีความมั่นคงของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย).
- วิบูล สันธุมลย์. (2554). *การรับรู้ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย-ลาว: ผ่านแบบเรียนประวัติศาสตร์ไทยและลาว ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 (ค.ศ. 1975-2009)*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศิลปากร).
- วุฒิชัย มูลศิลป์. (2551). *หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- สุนทร ชูตินทรานนท์ และคณะ. (2557). *ชาตินิยมในแบบเรียนไทย*. กรุงเทพฯ: มติชน.

อนุจินต์ ลาภธนาภรณ์. (2546). การศึกษาวิจัยเรื่องการกล่อมเกลาทางการเมืองผ่านแบบเรียน: ศึกษาเฉพาะกรณีแบบเรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง).